

Jenni Tolonen

SOSIAALIHUOLLON ROOLI TYÖLLISTYMISTÄ EDISTÄVISSÄ PALVELUISSA

Varsinais-Suomen hyvinvointialueella

Opinnäytetyö

Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Hyvinvoinnin edistämisen koulutus (ylempi amk)

2024

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Sosionomi (ylempi AMK)
Tekijä/Tekijät	Jenni Tolonen
Työn nimi	Sosiaalihuollon rooli työllistymistä edistävissä palveluissa Varsinais-Suomen hyvinvointialueella
Toimeksiantaja	Varsinais-Suomen hyvinvointialue
Vuosi	2024
Sivut	54 sivua
Työn ohjaaja(t)	Miia Heikkinen, Irina Lindroos

TIIVISTELMÄ

Sosiaalipalvelut, mukaan lukien kuntouttava työtoiminta, siirtyivät kunnilta hyvinvointialueille vuoden 2023 alussa. Tämän siirron myötä kuntouttavan työtoiminnan tulee löytää paikkansa sosiaalihuollon palveluna, samoin kun sosiaalihuollon tulee löytää roolinsa kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä. Vaikka palvelu on aina ollut osa sosiaalipalveluja, on se käytännössä ennen kaikkea ollut osa kuntien työllisyyden hoitoa.

Työn tavoitteena oli tuottaa tietoa työllistymistä edistävien palvelujen kehittämiseksi. Kyseessä on tutkimuksellinen kehittämistyö, jonka tutkimusotteena on toimintatutkimus. Toimintatutkimus toteutui kahdessa syklissä. Ensimmäisessä syklissä työskenneltiin työpajatyöskentelynä työllistymistä edistävien palvelujen työntekijöistä koostuvan verkoston jäsenten kanssa. Toisessa syklissä kaikki työllistymistä edistävien palvelujen työntekijät saivat kommentoida työpajan tuotoksia verkkoalustalla. Tutkimusaineiston analysointi tapahtui laadullisin menetelmin teemoittelun keinoja hyödyntäen.

Tutkimuksen tuloksena kehitettiin toimintamalli Varsinais-Suomen hyvinvointialueen työllistymistä edistävien palveluiden sosiaalihuollon ammattilaisen roolista asiakkaan aktivointiprosessissa ja kuntouttavassa työtoiminnassa. Sosiaalihuollon roolina on ensisijaisesti torjua pitkäaikaistyöttömyyden mahdollisia negatiivisia vaikutuksia yksilön elämässä ja toimintakyvyssä, motivoida asiakasta muutokseen sekä tukea hänen voimavarojaan ja muutostyötään. Lisäksi sosiaalihuollon tehtävänä on ohjata asiakas tarvitsemiensa palvelujen piiriin, koordinoida hänen kuntoutuspolkuaan sekä arvioida sen vaikuttavuutta yhdessä asiakkaan kanssa.

Sosiaalihuollon roolin määrittelystä on hyötyä työn toimeksiantajalle, Varsinais-Suomen hyvinvointialueelle erityisesti työnkuvan ja työotteen yhtenäistämässä sekä palvelujen kehittämisessä.

Asiasanat: kuntouttava työtoiminta, sosiaaliohjaus, työllistymistä tukevat sosiaalipalvelut, sosiaalihuolto, aktivointisuunnitelma

Degree title	<i>Master of Social Services</i>
Author (authors)	Jenni Tolonen
Thesis title	The role of social care in work promoting services in The wellbeing services county of Southwest Finland
Commissioned by	The wellbeing services county of Southwest Finland
Time	2024
Pages	54 pages
Supervisor	Miia Heikkinen, Irina Lindroos

ABSTRACT

Social services, including rehabilitative work activities were transferred from municipalities to the wellbeing services counties at the beginning of 2023. With this transfer, social care must find its place in organizing rehabilitative work activities. Although the service has always been a part of social services, in practice it has primarily been a part of employment management of municipalities.

The goal of the thesis was to produce information and knowledge for the department of services that promote employment to develop their services. The research was executed as action research. Operational research was carried out in two cycles. In the first cycle, we worked as a workshop with members of a network consisting of employees of social services promoting employment. In the second cycle, all employees of the employment-promoting social services were allowed to comment on the outputs of the workshop on the online platform. The analysis of the research material took place with qualitative methods by means of thematization.

As a result of the research developed an operating model of the role of social care in rehabilitative work activities for wellbeing services county of Southwest Finland. The role of social welfare is primarily to combat the possible negative effects of long-term unemployment on an individual's life and ability to function. To motivate the client to change, to find and support the resources and work needed for the change. To guide the client to the services they need, coordinate their rehabilitation path, and evaluate its effectiveness together with the client.

Defining the role of social care is beneficial to the wellbeing services county of Southwest Finland especially in the unification of the job description and scope and in the future development of services.

Keywords: rehabilitative work activities, social counselling, social services supporting employment, social care, activation plan

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TARKOITUS JA TAVOITE	7
2.1	Työn lähtökohdat	7
2.2	Kehittämistehtävän tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	8
3	KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ JA TYÖLLISYYDEN HOIDON VÄLINEENÄ	9
3.1	Kuntouttava työtoiminta lainsäädännössä	9
3.1.1	Laki kuntouttavasta työtoiminnasta.....	9
3.1.2	Sosiaalihuoltolaki	11
3.1.3	Työttömyysturvalaki	11
3.2	Kuntouttava työtoiminta kuntien työllisyydenhoidon keinona	11
4	MUUTOSSOSIAALITYÖ	13
4.1	Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus	13
4.2	Kuntouttava sosiaalityö.....	14
4.3	Voimavaralähtöinen ja ratkaisukeskeinen lähestymistapa sosiaalityössä	14
4.4	Sosiaaliohjaus.....	16
4.5	Sosiaalihuollon omatyöntekijä	18
4.6	Asiakaslähtöinen työskentely	19
5	KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA SOSIAALIPALVELUNA.....	20
5.1	Muutostyön tukeminen.....	22
5.2	Elämänhallinnan ja työ- ja toimintakyvyn tukeminen sosiaalihuollon keinoin	24
5.3	Osallisuuden tukeminen kuntouttavassa työtoiminnassa	27
6	SOSIAALIHUOLLON ROOLIN MÄÄRITTÄMINEN TOIMINTATUTKIMUKSEN KEINAIN	29
6.1	Tutkimusotteena toimintatutkimus	29
6.2	Toimintatutkimusprosessi	31
6.2.1	Toimintatutkimuksen ensimmäinen sykli	32

6.2.2	Toimintatutkimuksen toinen sykli	37
7	TUTKIMUKSEN TULOKSET	40
7.1	Sosiaalihuollon omatyöntekijän rooli aktivointiprosessissa ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä	41
7.2	Sosiaaliohjauksen keinoin asiakkaan työllistymisedellytysten, elämänhallinnan ja työ- ja toimintakyvyn tukeminen	42
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	43
9	POHDINTA	46
9.1	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	46
9.2	Jatkotutkimustarpeet.....	48
	LÄHTEET	49

1 JOHDANTO

Kuntouttava työtoiminta on vuonna 2001 alkunsa saanut sosiaalihuoltolain (2014/1304) mukainen sosiaalipalvelu. Se on myös työttömyysturvalain (2002/1290 vp) mukainen työllistymistä edistävä palvelu. Kaksoisroolinsa takia kuntouttava työtoiminta ei ole kunnolla löytänyt paikkaansa sosiaalipalveluna eikä erityisen vaikuttavana työllistymistä edistävänä palveluna (Tuomaala 2020, 9, 16). Kuntouttavan työtoiminnan ensisijaisena tarkoituksena on edistää pitkäaikaistyöttömien työllistymistä parantamalla heidän työ- ja toimintakykyään sekä elämänhallintaansa (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2001/189, 2. §). Vuosien saatossa kuntouttavasta työtoiminnasta on tullut vahvasti osa kuntien työllisyydenhoitoa, ja työote on ollut ensisijaisesti yhteiskunnan ja kunnan tarpeita palveleva (Kallio 2020, 30–31).

Kuntouttavan työtoiminnan järjestämisen käytännöt Varsinais-Suomen kunnissa ovat olleet hyvin erilaisia. Toimintatapojen ja palvelun järjestämisen yhtenäistämisen lisäksi alueella tarvitaan työotteen muutos siten, että kuntouttava työtoiminta löytää paikkansa vaikuttavana sosiaalihuollon palveluna. Palvelun kaksoisrooli säilyy edelleen, mutta sosiaalityö saa isomman roolin aktiivointisuunnitelmien laadinnassa ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä.

Tein opinnäytetyöni Varsinais-Suomen hyvinvointialueen työllistymistä edistäviin palveluihin ja sen tuloksia tullaan hyödyntämään yksikön toimintatapoja kehitettäessä. Opinnäytetyöni täydentää Varsinais-Suomen Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskushankkeessa tekemääni kuntouttavan työtoiminnan kehittämistyötä.

Työni tutkimuskysymykset ovat: 1) Mikä on sosiaalihuollon rooli aktiivointiprosessissa ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä sekä 2) miten sosiaalihuollon keinoin voidaan tukea asiakkaan työllistymisedellytyksiä, elämänhallintaa ja työ- ja toimintakykyä?

Toteutin tutkimuksen toimintatutkimuksena yhdessä kuntouttavan työtoiminnan verkoston kanssa työpajatyöskentelynä. Tutkimusaineiston analysoin laadullisen tutkimuksen menetelmin. Tutkimuksen lopputuotoksena määritin Var-

sinais-Suomen hyvinvointialueen työllistymistä edistävien palveluiden sosiaali- huollon ammattilaisen roolin asiakkaan aktivointiprosessissa ja kuntouttavassa työtoiminnassa.

2 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TARKOITUS JA TAVOITE

2.1 Työn lähtökohdat

Sanna Marinin hallituksen toteuttama sosiaali- ja terveystalouden uudistus astui voimaan 1.1.2023. Sen myötä Suomessa aloitti 21 sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluista vastaavaa hyvinvointialuetta (Sosiaali- ja terveysministeriö 2023a). Sote-uudistuksen tarkoituksena on vastata huoltosuhteen haasteisiin, taata suomalaisille yhdenvertaiset ja laadukkaat sosiaali-, terveys- ja pelastustoimen palvelut sekä kaventaa kansalaisten hyvinvointi- ja terveyseroja. Uudistuksella pyritään lisäksi hillitsemään kustannusten kasvua ja varmistamaan ammattitaitoisen työvoiman riittävyys. (Sote-uudistus 2022.)

Osana sosiaalipalvelujen siirtoa hyvinvointialueille siirtyi myös työllistymistä edistävät sosiaalipalvelut, kuten kuntouttava työtoiminta. Kuntouttavan työtoiminnan sosiaalihuollollinen rooli on jäänyt osittain toteutumatta, eikä palvelun sosiaalihuollollinen rooli ole näkynyt myöskään asiakkaille. Luhtaselan tutkimuksen (2009, 130) mukaan kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat kokivat sosiaalihuollon roolin palvelussaan lähinnä valtaa käyttävinä viranomaisina.

Sosiaalityöntekijät nostivat esiin jo vuonna 2005, että sosiaalipalveluiden roolin kuntien työllistämispalveluissa ja asiakkaiden aktivoinnissa tulisi olla näkyvämpi. Erityisesti asiakkaan palveluiden suunnittelussa ja tilanteen arvioinnissa sosiaalityön panos koettiin ehdottoman tärkeänä. (Tuusa 2005, 77.) Heikoimmillaan kuntouttava työtoiminta on ollut työskentelyä kunnan työyhteisössä, eikä asiakas ole käytännössä saanut lainkaan sosiaalihuollon ammattilaisen antamaan neuvontaa ja ohjausta tai tavoitteiden seuranta (Oivo & Kerätär 2018, 43).

Vuonna 2021 voimaan tulleella kuntouttavan työtoiminnan lainsäädännön uudistuksella pyrittiin vahvistamaan sosiaalihuollon näkökulmaa kuntouttavassa työtoiminnassa sekä varmistamaan palvelun kohdentaminen vain sitä tarvitse-

valle kohderyhmälle. Uuden lakipykälän §13a:n mukaan kuntouttavaan työtoimintaan tulee sisällyttää sellaisia palveluja, joilla tuetaan elämänhallintaa ja työ- ja toimintakykyä. Lisäksi pykälässä säädetään asiakkaalle annettavasta tuesta ja ohjauksesta. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta.) Lakiuudistus ei siinä tuonut mitään uutta aikaisempaan, vaan lakimuutoksella selkeytettiin aikaisemmin muista laeista tulleita velvoitteita.

Kuntouttava työtoiminta Varsinais-Suomessa

Varsinais-Suomen hyvinvointialue koostuu 27 eri kokoisesta kunnasta, joissa kuntouttavaa työtoimintaa on järjestetty hyvin erilaisin tavoin. Kunnissa oli suurta eroa asiakasohjauksessa, tarjottavien palvelujen määrässä, henkilökuntaresursseissa sekä tavoissa tuottaa palvelua. (Kuntakartoitus 2022.)

Varsinais-Suomen hyvinvointialueen arvojen mukaisesti alueella toimitaan arvostavan yhdenvertaisesti, vastuullisen vaikuttavasti ja ystävällisesti ammattitaidolla (Varsinais-Suomen hyvinvointialue 2022). Kuntouttavaan työtoimintaan tarvitaan koko alueelle yhtenäiset toimintatavat, jotta alueen asukkaiden yhdenvertaisuus palvelun suhteen toteutuu. Yhtenäiset ja selkeät toimintatavat helpottavat myös työntekijöiden työn tekemistä (Työhyvinvointi ja työkyky, s.a.).

2.2 Kehittämistehtävän tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Kehittämistehtävänäni on määrittää Varsinais-Suomen hyvinvointialueen työllistymistä edistävien palveluiden sosiaalihuollon ammattilaisen rooli asiakkaan aktivointiprosessissa ja kuntouttavassa työtoiminnassa. Osana kehittämistehtävää teen tutkimusta Varsinais-Suomen työllistymistä edistävien palvelujen työntekijöistä koostuvan verkoston kanssa siitä, miten sosiaalityön keinoin voidaan tukea asiakkaan työ- ja toimintakykyä, elämänhallintaa sekä siirtymistä lähemmäs työmarkkinoita.

Kehittämistehtävän tavoitteena on sosiaalihuollon roolin määrittämisen kautta työotteen siirtyminen työllisyshoidosta sosiaalityön kontekstiin siten, että asiakas nousee työn keskiöön. Kunnan työllisyshoidon sijasta pyritään

purkamaan työelämään siirtymisen esteitä vaikuttamalla esimerkiksi työttömyyden yksilölle aiheuttamiin negatiivisiin vaikutuksiin.

Kehittämistehtävässä vastaan tutkimuskysymyksiini:

1. Mikä on sosiaalihuollon rooli aktivointiprosessissa ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä?
2. Miten sosiaaliohjauksen keinoin voidaan tukea asiakkaan työllistymisedellytyksiä, elämänhallintaa sekä työ- ja toimintakykyä?

3 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ JA TYÖLLISYYDEN HOIDON VÄLINEENÄ

3.1 Kuntouttava työtoiminta lainsäädännössä

Kuntouttavaa työtoimintaan liittyy useita eri lakeja. Niistä merkittävimmissä asemassa ovat laki kuntouttavasta työtoiminnasta (2001/189), sosiaalihuoltolaki (2014/189) ja työttömyysturvalaki (2002/1290). Kuntouttavaa työtoimintaa säättävät lait määrittelevät pitkälle asiakkaan oikeudet ja sen mitä tehdään, milloin tehdään, miten tehdään ja miksi tehdään. Sen lisäksi erityisesti työttömyysturvalaki määrittää asiakkaan velvoitteet palvelua kohtaan.

3.1.1 Laki kuntouttavasta työtoiminnasta

Asiakas ohjautuu kuntouttavaan työtoimintaan aktivointisuunnitelman tai monialaisen työllistymissuunnitelman kautta. Koska monialainen työllistymissuunnitelma liittyy erilliseen työskentelyprosessiin (TYP) olen rajannut sen aiheeni ulkopuolelle.

Aktivointisuunnitelma on työllistymissuunnitelman korvaava suunnitelma. Se laaditaan pitkään työttömänä olleelle henkilölle työllistymisedellytysten ja elämänhallinnan parantamiseksi yhdessä hyvinvointialueen, työvoimaviranomaisen (TE-toimisto ja työllisyyden kuntakokeilut) sekä asiakkaan kanssa. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 3. & 5. §)

Hyvinvointialueen ja työvoimaviranomaisen tulee järjestää asiakkaalle aktivointisuunnitelma, kun hänen aktivointiehtonsa täyttyy. Aktivointisuunnitelma uusitaan tarvittaessa siihen asti, kunnes asiakas aloittaa työssäoloehdon täyt-

tävän työn tai siirtyy kokoaikaiseksi opiskelijaksi. Aktivointisuunnitelman sisältö ja kuntouttavaan työtoimintaan ohjautumisen perusteet määritellään laissa kuntouttavasta työtoiminnasta. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 3. & 5. §.)

Kuntouttava työtoiminta on viimesijainen palvelu. Mikäli aktivointisuunnitelman laadinnan yhteydessä arvioidaan, että asiakkaalla on hänen työ- ja toimintakyvyssään sellaisia puutteita, ettei hänen katsota voivan työllistyä tai osallistuvan julkisiin työvoimapalveluihin, tulee suunnitelmaan sisällyttää kuntouttava työtoiminta tai jokin muu hänen työ- ja toimintakykyään tukeva sosiaali-, terveys- tai kuntoutuspalvelu. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 8. §.) Asiakkaalle tulee siis aina aktivointisuunnitelmassa ensisijaisesti tarjota julkisia työvoimapalveluja ja pohtia kolmikannassa asiakkaan kykyä ja tarpeellisuutta osallistua niihin.

Mikäli asiakas ohjautuu aktivointisuunnitelmasta kuntouttavaan työtoimintaan, tulee sen sisältää hänen tarvitsemaansa työ- ja toimintakykyä vahvistavaa toimintaa sekä hänen tarvitsemaansa tukea ja ohjausta kuntouttavan työtoiminnan aikana. Aktivointisuunnitelmaan kirjataan syyt, joiden vuoksi kuntouttavan työtoiminnan katsotaan olevan asiakkaalle oikea palvelu, sekä keinot, joilla asiakkaan työ- ja toimintakykyä ja elämänhallintaa vahvistetaan siten, että asiakkaan työllistymisedellytyksen paranevat. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 9. §.)

Kuntouttava työtoiminta on sovitettava yhteen henkilön mahdollisesti tarvitsemien muiden sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalvelujen, julkisten työvoimapalvelujen sekä muiden palvelujen ja tukitoimien kanssa. Kuntouttavan työtoiminnan jakson tulee olla vähintään 3 kuukautta ja enintään 24 kuukautta pitkä. Asiakas voi olla peräkkäin monilla kuntouttavan työtoiminnan jaksoilla. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 8. & 13b. §.)

Kuntouttavan työtoiminnan päivä on kestoltaan neljästä kahdeksaan tuntiin. Työtoimintaa tulee olla vähintään yhtenä ja enintään neljänä päivänä viikossa. Työtoimintapäiviä saa olla 178 päivää 12 kk:n aikana. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 14 §.)

3.1.2 Sosiaalihuoltolaki

Kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu, jonka mukaan sen tavoitteena on ehkäistä työttömyyden aiheuttamia kielteisiä vaikutuksia asiakkaan toimintakykyyn, vahvistaa työ- ja toimintakykyä sekä elämän- ja arjenhallintaa ja ehkäistä syrjäytymistä tarjoamalla mahdollisuutta työtoimintaan ja muihin palveluihin. (Sosiaali- ja terveysministeriö s.a.)

Sosiaalihuoltolain 4. § säädetään sosiaalihuollon velvollisuudesta huomioida mm. asiakkaan etu, oma tahto, osallisuuden toteutuminen ja antaa riittävää tukea. Kuntouttavan työtoiminnan kohdalla tämän voidaan tulkita tarkoittavan asiakasohjausta ja palveluiden toteuttamista siten, että asiakas osallistuu aktiivisesti omien palveluidensa suunnitteluun, tavoitteiden asettamiseen ja hänelle annetaan riittävää ohjausta, tukea ja neuvontaa palvelun jokaisessa vaiheessa.

3.1.3 Työttömyysturvalaki

Työttömyysturvalaissa määritetään työttömän työnhakijan velvollisuudeksi osallistua aktivointisuunnitelman laadintaan ja siinä sovittuihin toimenpiteisiin. Työttömyysturvalaissa on määritetty toimeentulon liittyviä sanktiota moittivasta menettelystä. Työttömyysturvalain mukaisten velvoitteiden toteutumista seuraa työvoimaviranomainen.

3.2 Kuntouttava työtoiminta kuntien työllisyydenhoidon keinona

Kuntouttava työtoiminta on ensisijaisesti ollut osa kuntien työllisyydenhoitoa. Useissa Varsinais-Suomen kunnissa on ollut sen ja tukityöllistämisen ympärille rakennetut työllisyyspalvelut, joissa on keskitytty työttömien aktivointiin erityisesti kuntouttavan työtoiminnan ja palkkatuetun työllistämisen keinoin. (Kuntakartoitus 2022.)

Vuonna 2020 yhdessäkään Suomen kuudessa suurimmassa kunnassa työllisyyspalvelut eivät olleet edes hallinnollisesti aikuissosiaalityön alla. Toisaalta toiminta oli tavoitteellisempaa niissä kunnissa, missä työllisyyden hoito nähtiin ensisijaisesti elinkeinoelämän palvelemisena, kuin niissä kunnissa, joissa se nähtiin lakisääteisenä sosiaalipalveluna. (Kallio 2020, 4, 6 & 12.)

Ei ole sattumaa, että kuntouttavasta työtoiminnasta on tullut osa kuntien työllisyydenhoitoa. Kuntia on vuodesta 2006 lähtien ohjattu lisäämään aktivointitoimia siirtämällä kohderyhmään kuuluvien, mutta työllistämistä edistävien palvelujen ulkopuolelle jäävien henkilöiden työmarkkinatuen kustannuksia kuntien maksettavaksi (Riipinen, Järvinen & Valtakari 2014, 9–10).

Samanaikaisesti aktivointitoimien kohderyhmää on laajennettu. Aikaisemmin vain alle 25-vuotiaiden aktivointiin tarkoitettu palvelu laajennettiin vuonna 2010 koskemaan kaikkia pitkäaikaistyöttömiä (Karjalainen & Karjalainen 2011, 11). Vuonna 2015 kuntia ohjattiin lisäämään aktivointisuunnitelmien ja -toimien määrää kasvattamalla niiden rahoitusvastuu koskemaan myös yli 300 päivää työttömänä olleiden työmarkkinatuen maksuosuuksia. (Riipinen, Järvinen & Valtakari 2014, 100).

Vuoden 2015 muutoksen seurauksena kunnat aktivoituivat ja muutoksella oli isot vaikutukset kuntouttavan työtoiminnan asiakasmääriin. Vuoden 2016 kuntouttavan työtoiminnan asiakasmäärä lähes kaksinkertaistui verrattuna vuoden 2013 asiakasmäärään. Palvelussa oli vuonna 2016 noin 41 700 asiakasta. Tämän jälkeenkin kuntouttavan työtoiminnan asiakasmäärät ovat jatkaneet kasvuaan, mutta huomattavasti maltillisemmin. Vuonna 2019 kuntouttavassa työtoiminnassa oli noin 45 100 asiakasta. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2020, 2.)

Vuoden 2015 jälkeen asiakasmäärien lisääntymisen lisäksi suuri muutos tapahtui myös asiakaskunnassa. Kun vuonna 2013 perustoimeentulotukiasiakkuuden vuoksi palveluun ohjautui 17,9 %, niin 2019 vastaava luku oli enää 1,4 %. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2020, 29). Ajanjaksoon osuu myös perustoimeentulotuen siirto Kelaan vuonna 2017 (Tolonen 2022). Asiakkaiden ohjautumisen kannalta kyseisellä siirrolla on luultavasti ollut myös merkitystä, mutta se tuskin yksin selittää näin suurta muutosta.

Muutokset ovat ennen kaikkea lisänneet palvelun käyttöä työllisyyden hoidon välineenä kunnissa. Kallion tutkimuksessa (2020, 30–31) kuntien työllistämispalveluista nousivat esiin kuntien tavoitteet ja työkalut kuntien työmarkkina-

tuen kuntaosuuksien vähentämiseen. Työmarkkinatuen kuntaosuuteen vaikutettiin ensisijaisesti ohjaamalla pitkäaikaistyöttömiä kuntouttavaan työtoimintaan tai palkkatukityöhön, vaikka asiakkaan palveluntarve olisi saattanut olla jokin muu palvelu.

Työ- ja elinkeinoministeriön tekemän tutkimuksen (Tuomaala 2020, 9 & 16) mukaan kuntouttavan työtoiminnan työllistävät vaikutukset ovat olleet vähäisiä. Vuosien 2014 ja 2018 välisenä aikana vain noin 4 % kuntouttavassa työtoiminnassa olevista asiakkaista oli siirtynyt avoimille työmarkkinoille. Suurin osa kuntouttavan työtoiminnan jakson päättäneistä jatkoi palvelussa uudella kuntouttavan työtoiminnan jaksolla. Noin kolmannes asiakkaista siirtyi aktiivointipalveluiden ulkopuolelle, takaisin työttömiksi työnhakijoiksi.

4 MUUTOSSOSIAALITYÖ

Sosiaalityö voidaan jakaa kahteen ammatilliseen pääkategoriaan: muutossosiaalityöhön ja huollolliseen sosiaalityöhön. Huollollisessa sosiaalityössä keskitytään ensisijaisesti varmistamaan asiakkaalle ihmisarvoinen elämä. Muutos-sosiaalityö on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jossa pyritään nykytilan muutokseen. (Liukko 2006, 13 & 16.)

4.1 Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus

Sosiaalityö on sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu sekä kattonimiksellä sellaiselle asiakas- ja asiantuntijatyölle, jossa rakennetaan, ohjataan ja arvioidaan asiakkaan, perheen tai yhteisön tarpeita vastaava palvelukokonaisuutta (Liukko & Nykänen 2019, 34). Tässä työssä käytän sosiaalityötä tieteenalaa ja professiota kuvaavana yleisterminä, en erikseen myönnettävänä sosiaalityöntekijän antamana sosiaalipalveluna.

Sosiaaliohjauksella tarkoitetaan erikseen myönnettävän sosiaalipalvelun lisäksi työmuotoa, jota sosiaalihuollon ammattipätevyiden omaava ammattilainen toteuttaa asiakastyössä. Sosiaaliohjauksella tavoitellaan hyvinvoinnin, osallisuuden, elämänhallinnan ja toimintakyvyn vahvistumista. Sosiaaliohjausta annetaan neuvonnan, ohjauksen, tuen sekä palveluiden käytön ja eritukimuotojen yhteensovittamisen keinoin. (Sosiaalihuoltolaki.) Tässä työssä käytän termiä tarkoittaen sosiaalityön työmuotoa.

4.2 Kuntouttava sosiaalityö

Muutossosiaalityön alla on erilaisia työorientaatioita, kuten kuntouttava sosiaalityö. Työorientaatio ei määritä työskentelyä yhtä vahvasti kuin ammattikäytäntö, vaan eri työorientaatioita voidaan hyödyntää samanaikaisesti asiakkaan kanssa työskennellessä. (Liukko 2006, 16–17.)

Matti Tuusan (2005, 37 & 41) näkemyksen mukaan kuntouttava työtoiminta ja aktivointiprosessi ovat osa kuntouttavaa sosiaalityötä. Kuntouttavan sosiaalityön tavoitteena on tukea asiakkaiden itsenäistä selviytymistä, hyvää elämänlaatua ja ehkäistä syrjäytymistä. Kuntouttava sosiaalityö on muutokseen tähtäävää sosiaalityötä, jonka avulla vahvistetaan arjessa selviytymistä ja tuetaan yhteiskunnallista, yhteisöllistä ja yksilöllistä toimijuutta ja osallisuutta. (Hautala ym. 2017, 71.)

Kuntouttava sosiaalityö rakentuu muun muassa yksilön voimaantumisen, valtaistumisen, toimijuuden ja osallisuuden periaatteille. Sille on keskeistä voimavarojen vahvistaminen, kunnioittava työskentely sekä näköalojen avaaminen. Kuntouttava sosiaalityö tukee asiakasta hänen ajattelu- ja toimintatapojensa muutoksessa. (Tuusa 2000, 35.)

Luottamussuhteen kautta ammattilainen voi toimia muutoksen käynnistäjänä ja olla asiakkaan tukena muutostyössä. Ammattilainen haastaa asiakasta muutokseen esimerkiksi tuomalla esiin muutostarpeen tai luomalla uskoa muutoksen. Tavoitteena haastamisessa on saada asiakas näkemään voimavarojaan ja taitojaan sekä avata uusia näköaloja. On tärkeää saada asiakas siirtymään ongelmista puhumisen sijasta ratkaisujen etsimiseen. (Koskisu 2004, 152–153 & 159–160.)

4.3 Voimavaralähtöinen ja ratkaisukeskeinen lähestymistapa sosiaalityössä

Voimavaralähtöinen lähestymistapa sosiaalityössä pohjaa sosiaalisen konstruktionismin teoriaan, jonka perusoletus on, että ihmiset rakentavat todellisuuksiaan vuorovaikutuksessa toisiinsa (Vogt 2016, 30). Teorian mukaan niin ongelmat kuin ratkaisut ovat vuorovaikutuksen keinoin muutettavissa olevia

konstruktioita. Se, miten asioista puhutaan, muokkaa ihmismielen sisältöä, mikä puolestaan ohjaa ihmisen käyttäytymistä. (Keskitalo & Vuokila-Oikkonen 2018, 90.)

Sosiaalinen konstruktionismi taustateorian voimavarakeskeisessä työskentelyssä pakottaa ammattilaisen refleктоimaan kohtaamisiaan asiakkaan kanssa - Ovatko ne asiakasta voimaannuttavia vai työntekijälähtöisiä asiakkaan neuvontahetkiä? Asiakkaan näkemykset ja uskomukset saattavat poiketa suuresti ammattilaisen näkemyksistä. Ammattilaisen tulee kyetä erottelamaan omat näkemyksensä ja uskomuksensa objektiivisista totuuksista ja luoda tilaa molempien totuuksille. (Vogt 2016, 30–31 & 40).

Voimavaralähtöinen ja ratkaisukeskeinen sosiaalityö eivät ole yksittäisiä menetelmiä, vaan ammattilaisen ja asiakkaan välisen vastavuoroiseen vuorovaikutukseen perustuva sosiaalityön lähestymistapa, jossa ammattilainen reflektoi omaa asennoitumistaan ja toimintaansa suhteessa asiakkaaseen. (Vogt 2016, 40).

Voimavaralähtöisessä sosiaalityössä asiakasta itseään ei nähdä ongelmana, ongelmaisena tai uhrina, vaan ihmisenä, jolla on ongelma (Healy 2005, 157–165). Työskentely perustuu asiakkaan kuulemiselle ja hänen omista tavoitteistaan lähtevälle työskentelylle. Tavoitteiden toteutumista tuetaan asiakkaan voimaantumisen kautta. Ammattilaisen tehtävänä on varmistaa asiakkaalle sellaiset puitteet, että hän voi löytää ongelmiansa ratkaisemisessa tarvitsemansa voimavarat. Voimavaralähtöinen työskentelytapa jo itsessään tukee elämänhallinnan ja toimintakyvyn vahvistumista. (Keskitalo & Vuokila-Oikkonen 2018, 86 & 94.)

Voimavaralähtöisyys kulkee käsi kädessä voimaantumisen (empowerment) kanssa. Voimaantuminen tarkoittaa voimavarojen vahvistumista siten, että yksilö kykenee vaikuttamaan elinolosuhteisiinsa, kohentamaan elämänlaatuaan sekä savuttamaan haluamiaan asioita. Voimaannuttavassa työskentelyssä uskotaan, että ihmisellä on tarvittavat voimavarat ja ne lisääntyvät sitä mukaan, kun niitä käyttää. (Keskitalo & Vuokila-Oikkonen 2018, 89.)

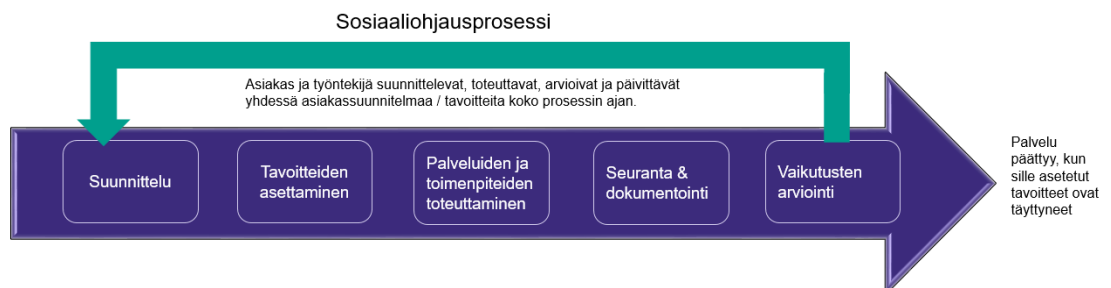
Voimaantuminen on yhteydessä elämänhallinnan vahvistumiseen. Se on myös yhtymäkohta voimavara- ja ratkaisukeskeisen sosiaalityön lähestymistavoille. Ratkaisukeskeinen työskentely on konkreettista, käytännönläheistä ja tavoitteellista toimintaa. Se perustuu uskoon positiivisen palautteen voimaantuttavasta vaikutuksesta, asiakkaan arvostukseen ja luottoon siitä, että asiakkaalla on itsellään tarvittavat voimavarat. (Vogt 2016, 38–39).

Ratkaisukeskeisessä lähestymistavassa keskitytään tulevaisuuteen sekä ratkaisuihin ongelmien sijaan. Ammatilainen tarjoaa asiakkaalle uusia näkökulmia ja tapoja edetä kohti ratkaisuja. Ammatilainen pyrkii vahvistamaan asiakkaan vahvuuksia ja tuo esiin onnistumisia. (Payne 2020, 75–83.)

4.4 Sosiaaliohjaus

Sosiaaliohjaus eli sosiaalisesti painottunut ohjaus koostuu eri elementeistä, kuten intensiivisestä lähityöstä, monialaisesta yhteistyöstä, jalkautuvasta työtavasta ja asiakkaan kanssa hänelle tarpeellisten tukiverkostojen rakentamisesta. Sosiaaliohjaukselle on ominaista osallistavat ja ratkaisu- ja voimavara-lähtöiset toimintatavat. (Helminen 2022, 5–6 & 34.)

Sosiaaliohjaaja suunnittelee tarvittavat palvelut ja asettaa niille tavoitteet yhdessä asiakkaan kanssa. Hän seuraa myöntämiensä palveluiden toteutumista sekä arvioi niiden vaikutusta suhteessa asetettuihin tavoitteisiin yhdessä asiakkaan kanssa (kuva 1). (Helminen 2022, 84–85.)

Kuva 1. Sosiaaliohjauksen prosessikuvaus (Helminen 2015)

Sosiaaliohjaajan menetelmiin kuuluvat neuvonta ja ohjaus. Ohjauksessa edistetään keskustelun keinoin asiakkaan kykyä parantaa elämäänsä haluamal-

laan tavalla. Ohjauksen lähtökohtana ovat asiakkaan tavoitteet. Ohjauskustelu on monivaiheinen, sen kulkuun vaikuttavat asiakkaan ja ammattilaisen toiminta. Asiakkaalle ei tarjota valmiita ratkaisuja, vaan korostetaan asioiden eri näkökulmia ja mahdollisuuksia. Asiakas osallistuu itse aktiivisesti ongelmansa ratkaisun löytämiseen. (Onnismaa 2012, 33.)

Neuvonnassa pääosassa ovat neuvon eli ratkaisuehdotuksen kysyminen ja vastauksen antaminen. Ammattilainen voi neuvoa myös oma-aloitteisesti. Asiakkaan rooli neuvonnassa on passiivisempi kuin ohjauksessa. Asiakas esittää kysymyksen ja saa ratkaisuehdotuksen, jonka noudattamisesta hän itse päättää. Ammattilaisen vastuulla on oman asiantuntijuutensa hyödyntäminen neuvonnassa sekä asiakkaan ymmärryksen varmistaminen. Neuvonta voi laajentua ohjauskusteluksi. (Onnismaa 2012, 33.)

Sosiaaliohjaus on elämänhallintaa tukevaa toimintaa, jonka avulla vahvistetaan asiakkaan toimijuutta omassa elämässään (Honkakoski 2005, 214). Osa asiakkaista tarvitsee laaja-alaista tukea, eikä aktiivinen työllistymisen edistäminen ole välttämättä siinä vaiheessa ensisijainen toimi. Jotta asiakkaan työ- ja toimintakykyä voidaan tukea ja työllistymistä edistää on hänen perustarpeidensa oltava ensin tyydytettyjä (toimeentulo, asunto jne.). (Oivo & Kerätär 2018, 31.)

Osalle asiakkaista tuottaa suuria vaikeuksia tunnistaa tai sanoittaa omaa osaamistaan. Motivaatio, usko ja itsetunto voivat olla aivan pohjalla. (Oivo & Kerätär 2018, 31.) Ammattilaisen tehtävänä on auttaa asiakasta hahmottamaan omat halunsa ja tavoitteensa ja tukea häntä projektissa, joka tähtää hänen tilanteensa parantamiseen hänen toivomallaan tavalla. Ammattilainen nostaa esiin uusia näkökulmia kysymysmuotoon puettuna konkreettisten neuvojen sijaan ja pyrkii näin tukemaan asiakasta tekemään omia päätelmiä, joiden toteuttamiseen hän sitoutuu. Asiakkaalle annetaan konkreettisia neuvoja vain, mikäli hän niitä erikseen pyytää. (Särkelä 2001, 66–76.)

Ohjauksella voidaan tukea asiakasta tarjoamalla aikaa, huomiota ja kunnioitusta, joilla paikataan pitkäaikaistyöttömyydestä syntynyttä arvostusvajetta

(Onnismaa 2021, 76). Toimijuuden tukemisella tuetaan asiakkaan valtautumista, hänen henkilökohtaisten tavoitteidensa tunnistamista ja kykyään toteuttaa tavoitteensa (Onnismaa 2021, 76).

Osana sosiaaliohjausta kartoitetaan asiakkaan elämäntilanne. Työllistymistä edistävissä palveluissa keskitytään erityisesti hänen työllistymiseensä vaikuttaviin seikkoihin. Sosiaaliohjaaja kartoittaa asiakkaan työ- ja toimintakykyyn sekä voimavaroihin liittyviä haasteita ja suunnittelee yhdessä asiakkaan kanssa tavoitteellisen palvelupolun, jolla edistetään hänen työllistymisedellytyksiään ja siirtymistään lähemmäs työmarkkinoita. (Helminen 2022, 115–120.)

Ohjaustilanteissa pyritään muodostamaan yhteinen ymmärrys vallitsevasta tilanteesta. Ohjaaja tukee asiakasta osallistumaan tasavertaiseen keskusteluun ja kertomaan omista tavoitteistaan. Ohjaajan tulee perustaa näkemyksensä vallitsevasta tilanteesta asiakkaalta saamaansa tietoon, ei oletuksiinsa tai omiin tulkintoihinsa. Lisätietojen kysyminen ja asioiden tarkentaminen ovat ohjaajalle hyviä keinoja pyrkiä ymmärtämään asiakkaan tilannetta ja toimintaa. (Onnismaa 2021, 35.)

Avoin kommunikaation ja keskustelun yhteenveto keskustelun aikana ja lopussa toimivat ammattilaisen keinoina tuoda esiin oma käsityksensä asiakkaan tilanteesta sekä peilata asiakkaalle tämän omia sanomisia. Kysyminen, selventäminen ja tarkentaminen toimivat myös luottamussuhteen rakentamisen pohjana. Ammattilainen näyttää tarkentavien kysymysten avulla kuulleensa asiakasta ja pyrkivänsä ymmärtämään tämän motiiveja, mikä on osoitus arvostuksesta ja kunnioituksesta. (Onnismaa 2021, 35–37.)

4.5 Sosiaalihuollon omatyöntekijä

Sosiaalihuoltolain 42. § määrittää, että sosiaalihuollon asiakkaalla on oikeus sosiaalihuollon ammattipätevyyden omaavaan omatyöntekijään. Omatyöntekijän tulee toimia asiakkaan tarpeiden ja edun mukaisesti ja oikea-aikaisilla ja riittäväillä palveluilla edistää asiakkaan itsenäistä selviytymistä ja ehkäistä tuen tarpeen pitkittymistä. Erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan omatyöntekijän on oltava virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä.

Omatyöntekijän tehtävänä on toimia asiakkaan monialaisissa verkostoissa ja sovittaa yhteen hänen palvelu- ja tukiverkostoaan. Omatyöntekijä koordinoi ja kantaa vastuun asiakkaan kokonaisvaltaisesta sosiaalihuollon prosessista. Prosessin onnistumisen kannalta tärkeässä osassa on omatyöntekijän ja asiakkaan välinen toimiva vuorovaikutus ja heidän välilleen syntyvä luottamussuhde. Omatyöntekijä tukee asiakasta tavoitteiden saavuttamisessa ja voimavarojen vahvistamisessa ja käyttämisessä. (Liukko & Nykänen 2019, 30 & 37.)

Omatyöntekijän rooli asiakkaan palvelupolulla määrittyy asiakkaan tarpeiden mukaan. Toisille asiakkaille riittää tieto, kehen olla yhteydessä, mikäli tarve herää, kun taas osa asiakkaista saattaa tarvita intensiivistä ohjausta, tukea ja neuvontaa koko palveluprosessin ajan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017a, 128.)

Omatyöntekijän rooli sisältää ohjauksellisen työn, eli ohjauksen, neuvonnan ja tuen lisäksi myös viranomaistehtäviä, kuten päätöstyöskentelyä. Omatyöntekijän ei välttämättä tarvitse olla virkasuhteessa, mutta voidakseen käyttää julkista valtaa, eli tehdä sosiaalihuollon palvelupäätöksiä, tulee hänen olla virkasuhteessa. Asiakaslähtöisen palveluprosessin kannalta ei ole kannatettavaa jakaa päätöksentekoa erilliseksi prosessiksi, vaan omatyöntekijä kantaa niin ohjaus- kuin viranomaisvastuun asiakasprosessista. Hänen tulee myös seurata ja arvioida myöntämiensä palvelujen ja tukitoimien vaikuttavuutta sekä reagoida tarpeen mukaan. (Liukko & Nykänen 2019, 30, 37–38.)

4.6 Asiakaslähtöinen työskentely

Asiakaslähtöinen työskentely sosiaalialan työssä tarkoittaa ammattilaisen ja työyhteisön toimintatapaa, joka mahdollistaa asiakkaiden aidon osallistumisen itseään koskevissa asioissa. Asiakaslähtöinen työskentely tarvitsee pohjaksi arvostavan vuorovaikutuksen ja luottamuksellisen ilmapiirin. Niin asiakkaan kuin ammattilaisen tulee kokea turvalliseksi kyseenalaistaa toistensa näkemyksiä ilman, että se koetaan yhteistyölle uhkana. (Kinnunen 2018, 180.)

Onnistuneen asiakassuhteen rakentaminen alkaa jo ensi tapaamisesta. Se miten asiakas tulee kohdatuksi ensimmäisellä kerralla, määrittää hänen kokemuksiaan saamastaan palvelusta pitkälle tulevaisuuteen. Epäonnistunutta ensitapaamista on vaikea korjata jälkikäteen. (Särkelä 2001, 65–66.)

Asiakkaan ja ammattilaisen näkemykset ns. hyvästä elämästä tai keinoista sen saavuttamiseksi eivät aina ole yhteneväiset. Särkelän (2001, 67–68) mukaan tämä voi tuoda lisäarvoa työskentelyyn. Asiakkaat ovat yleensä halukkaita elämäntilanteensa parantamiseen, ja ammattilaisen tulee auttaa asiakasta tämän lähtökohdista parhaalla mahdollisella tavalla. Asiakaslähtöisessä työskentelyssä asiakas on osana palvelun suunnittelua, toteutusta ja arviointia. Hän asettaa omat muutostavoitteensa ja ymmärtää roolinsa sekä vastuunsa muutoksen toteutumisessa. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2020.)

Kuntouttavassa työtoiminnassa asiakaslähtöisyyttä on asiakkaiden osallisuuden tukeminen ottamalla asiakas aktiiviseksi toimijaksi omassa prosessissaan ja tukemalla hänen toimijuuttaan koko prosessin ajan. Asiakkaan tulee tietää mitä tehdään ja miksi, sekä saada vaikuttaa häntä koskeviin päätöksiin ja toimenpiteisiin. Asiakkaan toiveet ja suunnitelmat tulee huomioida päätöksenteossa. Päätösten tulee olla perusteltuja, tasapuolisia, laillisia sekä myös asiakkaiden oikeustajun mukaisia. (Luhtasela 2009, 81–113.)

5 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA SOSIAALIPALVELUNA

Sosiaalipalveluiden järjestämisestä säädetään sosiaalihuoltolaissa. Jokaisella on oikeus saada tarpeisiinsa vastaavia sosiaalipalveluja omalta hyvinvointialueeltaan. Sosiaalipalvelujen järjestäminen perustuu yksilöllisesti tehtyyn palvelutarpeen arvioon. Sosiaalipalveluja järjestetään muun muassa ihmisen fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen tai kognitiiviseen toimintakykyyn liittyvään tuen tarpeeseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2023.)

Kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu, jonka tavoitteena on vahvistaa henkilön työ- ja toimintakykyä, elämän- ja arjenhallintaa ja ehkäistä työttömyydestä aiheutuvia kielteisiä vaikutuksia henkilön elämässä sekä ehkäistä syrjäytymistä (Kuntouttava työtoiminta s.a.).

Kuntouttavassa työtoiminnassa nimensä mukaisesti kuntoutukseen pyritään työtoiminnan avulla. Työ itsessään ei ole kuntouttava elementti, vaan sen rinnalle tarvitaan ammatillisesti ja sosiaalisesti kuntouttavaa tukea. Kuntoutumiselle tulee myös asettaa tavoitteet, joiden toteutumista seurataan. (Kokko & Saikku 2013, 143 & 156.)

Kuntoutus on prosessi, joka vaatii kuntoutujalta motivaatiota, sitoutumista ja ponnistelua päämäärän saavuttamiseen (Terveyskylä 2022). Kuntoutuksen uudistuskomitea määritteli vuonna 2017 kuntoutuksen ja kuntoutumisen olevan ”kuntoutujan tarpeista ja tavoitteista lähtevä, suunnitelmallinen prosessi, jossa kuntoutuja ylläpitää ja edistää toiminta- ja työkykyään ammattilaisten tuella. Kuntoutukseen kuuluu kuntoutujan toimintaympäristöjen kehittäminen. Kuntoutus tukee kuntoutujan ja hänen lähipiirinsä voimavaroja, itsenäistä elämää, työllistyvyyttä ja sosiaalista osallisuutta. Kuntoutus on osa hyvinvointipalvelujärjestelmää ja edellyttää useiden toimijoiden oikea-aikaisia ja saumattomia palveluja ja etuuksia” (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017b, 35.)

Kuntoutuksella pyritään tiedossa olevan ongelman ratkaisemiseen, toimintakyvyn paranemiseen ja sen negatiivisten vaikutusten minimointiin. Kuntoutus on monisyinen prosessi, jossa kuntoutujan ajatukset, toimintatavat, asenteet ja tunteet ovat muutoksen kohteena. (Koskisu 2004, 11 & 24.)

Kuntoutuspalvelut jaetaan neljään kokonaisuuteen; lääkinnälliseen, ammatilliseen, kasvatukselliseen ja sosiaaliseen. Sosiaalityön parissa tehtävä kuntoutus on pääasiassa ammatillista ja sosiaalista kuntoutusta. (Liukko 2006, 18.)

Jotta kuntoutus voi onnistua, tarvitaan siihen kuntoutujalta uskoa ja positiivisia ajatuksia tulevasta. Mikäli kuntoutujan näköalat ovat kovin synkät ja elämänhallinnan tunne heikko, on ammattilaisen tehtävänä toimia näköalojen avartajana, kuntoutusvalmiuden vahvistajana sekä tukea kuntoutujaa hänelle merkityksellisten tavoitteiden etsinnässä ja saavuttamisessa. Kuntoutusvalmius tarkoittaa ennen kaikki valmiutta asettaa itselleen merkityksellisiä tavoitteita ja sitoutua niiden tavoittelemiseen, ei niinkään kykyä niiden saavuttamiseen. (Koskisu 2004, 17–18.)

Sosiaalityön keinoin voidaan vaikuttaa asiakkaiden elämäntilanteisiin ja elämäntilanteeseen sekä motivaatioon siirtyä lähemmäs työmarkkinoita (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 52). Aktivointitoimien ja kuntouttavan työtoiminnan tulisi sosiaalityön kontekstissa olla ennen kaikkea työllistymisedellytysten parantamista, ei niinkään työllistymisen edistämistä. Kun tavoite on työllistymisedellytysten parantamisessa, pysyvät elämäntilanteeseen liittyvät asiat palvelun keskiössä (Liukko 2006, 80–81.)

Työllistymistä edistävässä sosiaalipalveluissa ja osana kuntouttavaa työtoimintaa tuetaan erityisesti asiakkaan työelämäosallisuutta. Sosiaalihuollon ammattihenkilön tehtävänä on tunnistaa asiakkaan työ- ja toimintakykyä sekä elämäntilanteeseen heikentävät sosiaaliset haasteet, voimavarojen puutteet sekä muut palveluntarpeet, joita voidaan vähentää ohjauksen ja neuvonnan keinoin. (Normia-Ahlsten ym. 2023, 18.) Asiakkaalle räätälöidään yksilöllinen palvelupolku. Häntä aktivoidaan ja motivoidaan osallistumaan palveluihin ja hänen etenemistään palvelupolulla tuetaan sosiaaliohjauksen keinoin. (Helminen 2022, 115–117.)

Ammattilaisen tulee mahdollistaa asiakkaan osallisuus häntä koskevassa päätöksenteossa, tavoitteiden asettelussa ja niiden saavuttamisessa, sekä pyrkiä vahvistamaan asiakkaan kykyä tehdä itseään ja elämäänsä koskevia päätöksiä (Liukko 2006, 83–85). Osallisuuden kokemus on erityisen tärkeää silloin kun toimintakykyä heikentävä sairaus, riippuvuus tai esimerkiksi pitkittynyt työttömyys on horjuttanut uskoa omaan pystyvyyteen, heikentänyt taloudellista tilannetta tai aiheuttanut eristäytymistä sosiaalisista suhteista. (Hietala 2018, 119.)

5.1 Muutostyön tukeminen

Kuntouttavassa työskentelyssä asiakkaan motivaatio ja halu muutokseen ovat tärkeässä osassa. Työskentely voidaan kuitenkin aloittaa, vaikka motivaatiota ei olisi. (Liukko 2006, 96.) Asiakkaan muutostyön tukeminen alkaa selvittämällä asiakkaan omat toiveet ja unelmat sekä mitkä asiat hän kokee merkitykselliseksi omassa elämässään. Sosiaalihuollon tehtävänä prosessissa on asiakkaan toimijuuden ja osallisuuden vahvistaminen sekä muutospuheen ja motivaation ylläpito. (Normia-Ahlsten ym. 2023, 20.)

Asiakkaan sisäistä motivaatiota voidaan herätellä mahdollistamalla kokemuksia omasta kyvykkyydestä, yhteenkuuluvuudesta sekä päätösvallasta omissa asioissa. Pelkkä motivaatio muutokseen ei riitä, mikäli asiakkaan elämäntilanne ei tue muutosta tai jos asiakkaalta puuttuvat taidot muutoksen tekemiseen. Ammatillaisen tehtävänä on tukea taitojen kasvamista sekä elämäntilanteen korjaantumista. (Punna ym. 2017, 156–157.)

Yhtenä keinona tukea asiakkaan muutostyötä on motivoiva haastattelu. Se on William Millerin ja Stephen Rollnickin kehittämä menetelmä, jonka avulla herätellään ja tuetaan asiakkaan muutoshalukkuutta. Menetelmä on alun perin kehitetty päihdeongelmien hoitoon, mutta vuosien saatossa se on levinnyt sosi-aali- ja terveydenhoitoalalla laajasti. Motivoivassa haastattelussa motivaatio nähdään mielentilana, jota herätellään ammatillaisen ja asiakkaan vuorovaikutuksen keinoin. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023.)

Motivoiva haastattelu ei nimestään huolimatta ole haastattelu, vaan paremmin ammatillaisen ja asiakkaan välinen vuoropuhelu, jossa muutostotivaation herättely ja sen vahvistaminen ovat keskeisiä tekijöitä (Parviainen 2018, 6). Motivoiva haastattelu perustuu ihmisen autonomian kunnioittamiseen ja luottoon siitä, että hän on kykeneväinen ja halukas muuttamaan elämäänsä. Menetelmän avulla ei motivoida ihmistä tekemään asioita, jotka ovat ristiriidassa hänen arvojensa kanssa, vaan menetelmän avulla tuetaan ihmistä hänen perusarvojensa mukaisen elämäntavan noudattamiseen. (Miller & Rollnick 2013, 88 & 125.)

Motivoiva haastattelu ei ole taikatemppu tai yksittäinen työkalu, vaan toimintatapa / työote, jossa työntekijä pyrkii luomaan tasaveroisen ja dialogisuuteen perustuvan työskentelysuhteen asiakkaan kanssa. Asiakasta ei pyritä muuttamaan, vaan vahvistetaan hänestä itsestään kumpuavaan motivaatiota asioiden muuttamiseen. (Anglé 2020.)

Käypä hoito -suositusten mukaan motivoivaa haastattelua voidaan käyttää osana muutosta tukevaa asiakastyötä. Menetelmän laaja-alainen käyttö asiakastyön menetelmänä vaatii menetelmän syvemmän osaamisen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023.)

5.2 Elämänhallinnan ja työ- ja toimintakyvyn tukeminen sosiaalihuollon keinoin

Elämänhallinnassa on kyse tunteesta, että hallitsee elämäänsä. Sen keskiössä on riittävät resurssit, autonomia sekä itsekunnioitus. Elämänhallintaa tuetaan varmistamalla perustarpeiden täyttymiseen tarvittavat resurssit sekä vahvistamalla asiakkaan minäpystyvyyttä ja itsearvostusta voimaantumisen keinoin tukemalla hänen toimijuuttaan ja mahdollisuuttaan vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. (Liukko 2006, 81–85.)

Elämänhallinta tai sen puute määrittävät ihmisen koko elämää. Elämänhallinta voidaan jakaa kahteen osa-alueeseen - ulkoiseen ja sisäiseen. Usein kun puhutaan ”itseään niskasta kiinni ottamisesta” puhutaan ulkoisen elämänhallinnan vahvistamisesta. Ulkoista elämänhallintaa on aineellinen ja henkinen riippumattomuus. Ihmisellä on ulkoiset puitteet, kuten talous, työ, perhe ja asuminen kunnossa. Hän hallitsee elämänsä tapahtumia. Sisäistä elämänhallintaa on ihmisen kykyä mukautua muuttuviin tilanteisiin ja säilyttää optimistisuutensa. Sisäisen elämänhallinnan taidot ovat opittavissa, mutta niiden pohja luodaan jo lapsuudessa. (Roos 1988, 206–208.) Itseluottamuksella on suuri rooli sisäisessä elämähallinnassa, mutta elämänhallinta ei koskaan ole vain yksilön omista käsissä (Martikainen 2009, 15–22).

Sisäisellä elämänhallinnalla on yhtäläisyyksiä toimintakyvyn kanssa, mutta siihen kuuluu olennaisesti myös itsellisyys ja omatoimisuus sekä kyky elää itsensä näköistä elämää (Koskisu 2004, 14–15). Elämänhallinnan ongelmat voivat ilmetä passivoitumisena tai ylikontrolloivana käytöksenä (Martikainen 2009, 15–22). Asiakkaan toimijuutta ja itseohjautuvuutta vahvistamalla, vahvistetaan hänen vastuunottoaan omasta hyvinvoinnista ja sitä edistävässä käyttäytymisessä (Punna ym. 2017, 157).

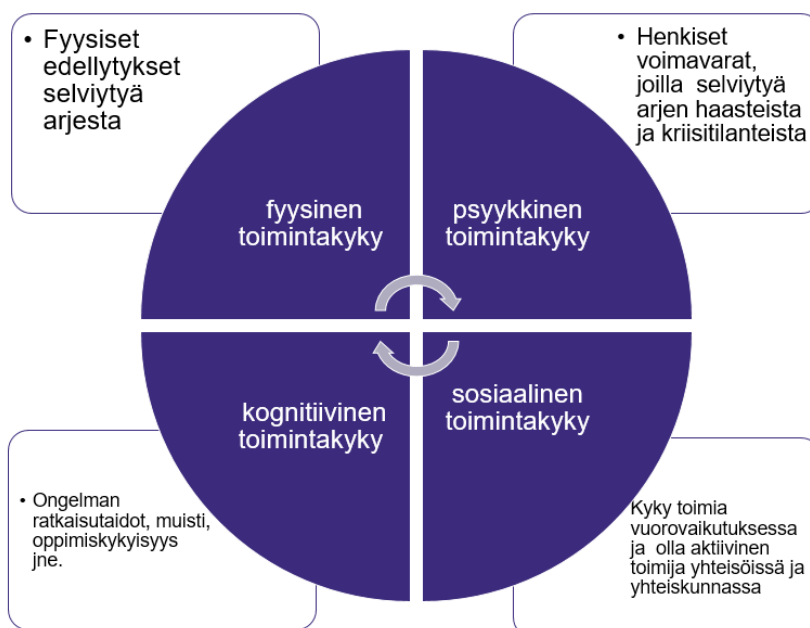
Liisa Martikaisen (2009, 31) mukaan elämänhallinnassa ei ole kyse vain yksilön kyvystä selviytyä, vaan myös kyvystä tunnistaa voimavaransa ja avuntarpeensa. Avun pyytäminen ja omien vajavaisuuksiensa myöntäminen ei tunnetusti ole suomalaisten vahvuus, siksi Martikaisen mielestä myytti suomalaisesta sisusta lisää elämänhallinnallisia haasteita.

Pitkäaikaistyöttömyyden vaikutukset yksilön hyvinvointiin ovat laajat; se voi murtaa ihmisen identiteetin, uskon tulevaisuuteen ja luottamuksen yhteiskuntaan (Silvennoinen 2011, 345). Työttömyydestä saattaa seurata arvottomuuden stigma, joka pahimmillaan muodostuu jopa osaksi työttömän identiteettiä. Kun itsensä taakaksi ja yhteiskunnalle arvottomaksi kokeva työtön näkee tilanteensa toivottomana, eikä halua enää edes yrittää muuttaa sitä, eli luovuttaa, puhutaan niin sanotusta juuttumistilanteesta. Juuttumistilanteen aiheuttama passiivisuus ja näköalattomuus edesauttavat syrjäytymistä niin omasta lähipiiristä kuin yhteiskunnasta, joka osaltaan lisää huono-osaisuuden kasautumista. Kyseessä on noidankehä, joka heikentää työllistymiseen tarvittavaa aineellista, sosiaalista ja psyykkistä pääomaa, eli niin sanottuja työllistymisedellytyksiä. (Garzia-Lorenzo ym. 2022.)

Työkyvyllä tarkoitetaan ihmisen voimavarojen ja työn välistä kokonaisuutta - arjen ja työn yhdistämistä omassa elämässä ja kykyä pärjätä työssä. Työkykyyn vaikuttavia yksilöllisiä tekijöitä ovat mm. terveys, toimintakyky, asenne, motivaatio, osaaminen sekä arvot. Muita työkykyyn vaikuttavia tekijöitä ovat työolot sekä itse työn ominaisuudet ja sen vaativuus. (Työterveyslaitos s.a.)

Toimintakyvyllä tarkoitetaan yksilön kykyä selviytyä itselleen tärkeistä ja välttämättömistä arjen toiminnoista omassa elinympäristössään. Toimintakyky jaetaan neljään osa-alueeseen: fyysiseen, psyykkiseen, kognitiiviseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn (kuva 2). (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus 2022.)

Kuva 2. Toimintakyvyn ulottuvuudet (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022)

Toimintakyvyn osa-alueet ovat riippuvaisia toisistaan, elinympäristöstä, terveydentilasta sekä henkilökohtaisista ominaisuuksista. Hyvä toimintakyky tukee hyvinvointia ja elämänhallintaa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022.)

Erityisesti pitkittyneen työttömyyden kohdalla on tyypillistä, että toimintakyvyn alenemaa on usealla osa-alueella. Pitkään jatkunut työttömyys lisää syrjäytymisen riskiä, joka puolestaan altistaa monille negatiivisille vaikutuksille. (Karjalainen 2011, 89–90.) Toimintakykyä voidaan vahvistaa ja ylläpitää muun muassa sosiaalipalveluiden ja vertaistuen keinoin. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022.)

Vaikka täysin yksimielistä käsitystä työttömyyden vaikutuksista yksilön hyvinvointiin ei ole, niin deprivatioteorialla perustellaan Suomessa aktivointitoimenpiteiden tarpeellisuus. Teorian mukaan pitkittyneestä työttömyydestä aiheutuu psykososiaalisia negatiivisia vaikutuksia yksilön hyvinvoinnille. Oikea-aikaisilla ja oikein kohdistetuilla aktivointitoimilla, joilla mahdollistetaan muun muassa kiinnittyminen yhteisöön, lisätään sosiaalisia kontakteja ja ylläpidetään arkirytmisiä, pyritään vähentämään näitä vaikutuksia. Hyvinvoinnin parantuaessa parantuvat myös resurssit siirtyä ja toimia työelämässä. (Elonen ym. 2017, 284.)

Arvioidessa asiakkaan työ- ja toimintakykyä tulee huomioida myös hänen sosiaalista toimintakykyään, jotta hahmotetaan kokonaisvaltainen tuen tarve ja myös piilevät tuen tarpeet löydetään. Itseluottamuksen ja itsetuntemuksen roolia työllistymisessä ei voi vähätellä. Tukemalla sosiaalista toimintakykyä tuetaan myös asiakkaan työllistymismahdollisuuksia. (Normia-Ahlsten ym. 2023, 10.)

Liukon (2006, 81) mukaan yksilön työ- ja toimintakykyä voidaan tukea elämänhallinnan ja voimaantumisen kautta, tukemalla inhimillistä hyvinvointia, resursseja ja oikeuksia sekä niiden käyttöönottoa omassa elämässä. Tärkeässä osassa aktivointitoimia on selvittää, mistä asiakkaan työttömyys johtuu, mikä on asiakkaan oma näkemys tilanteestaan sekä mahdolliset ratkaisut eteenpäin pääsemiseksi.

Asiakkaan aktivointiprosessissa tulisi puuttua työttömyyden juurisyihin sen sijaan, että hoidetaan pelkkää oiretta. Asiakkaan työttömyyden syiden lisäksi tärkeässä roolissa ovat aktivointitoimenpiteiden aikainen tuki, ohjaus ja kannustus (Elonen ym. 2017, 284).

Asiakkaan kanssa suunnitellaan kokonaisuus, jossa tukitoimia yhdistellään asiakasta parhaiten hyödyttävällä tavalla. Asiakkaan tulee olla prosessissaan aktiivinen toimija, ei passiivinen objekti. Myös sanavalinnoilla on merkitystä. Mikäli työntekijä käyttää passiivisia sanamuotoja, saattaa asiakkaalle jäädä käsitys, että hänelle tarjoillaan valmis paketti, eikä hänen tarvitse itse ottaa vastuuta prosessinsa edistämisestä. Tarkoituksena ei ole jättää asiakasta yksin selviytymään, vaan hänen toimijuuttaan ja minäpystyvyyttään tuetaan prosessissa aktiivisesti. Olennaista on myös työntekijän oma asenne ja usko asiakkaan kuntoutumiseen. (Kallio 2020, 19–20.)

5.3 Osallisuuden tukeminen kuntouttavassa työtoiminnassa

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos määrittelee osallisuuden tarkoittavan kuulumista ja kuulluksi tulemistä. Mahdollisuutta elää oman näköistä elämää, vaikuttaa elämänsä kulkuun ja itselleen merkityksellisiin asioihin. Osallisuus vaikuttaa ihmisen työ- ja toimintakykyyn. Mitä myönteisempi käsitys ihmisellä on

omista mahdollisuuksistaan, sitä enemmän hän kykenee käyttämään mahdollista potentiaaliaan. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023, 17.)

Suomalaisessa yhteiskunnassa palkkatyö on merkityksellisessä asemassa. Se määrittää meidän identiteettiämme ja asemaamme yhteiskunnassa. Työ on yksi suurimmista yhteisöllisen toiminnan muodoista Suomessa. Tästä syystä työn ulkopuolelle jääminen vaikuttaa suuresti osallisuuden muodostumiseen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022.)

Edistämällä osallisuutta vähennetään eriarvoisuutta, köyhyyttä, syrjäytymistä, syrjintää ja yksinäisyyttä. Osallisuuden tunne lisää hyvinvointia ja edistää toimijuutta, jolla on vaikutuksia mm. työ- ja opintopolulla etenemiseen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023, 13–14.)

Karjalaisen ja Raivion määrittelemät osallisuuden perusedellytykset (2013, 17.) noudattavat Erik Allardtin näkemyksiä hyvinvoinnin ulottuvuuksista - having, loving & being (kuva 3). Karjalainen ja Raivio näkevät osallisuuden syrjäytymisen vastaparina. Heidän mukaansa osallisuus ei voi toteutua kokonaisuvaltaisesti, mikäli jokin sen osa-alueista jää vajaaksi.

Kuva 3. Osallisuuden ulottuvuudet (Karjalainen & Raivio 2013, 17)

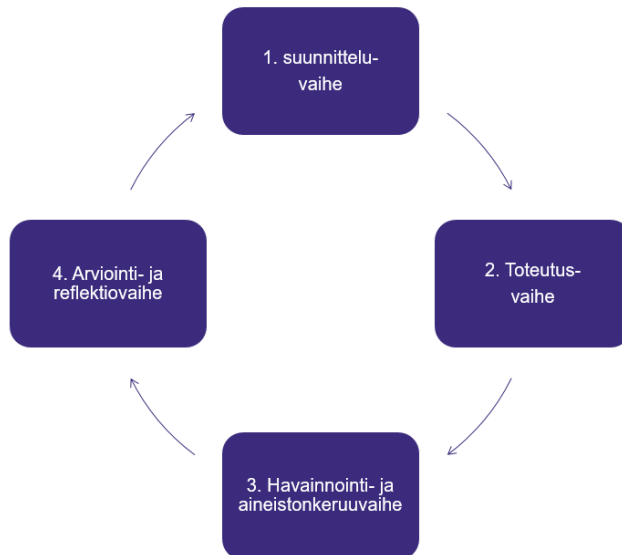
6 SOSIAALIHUOLLON ROOLIN MÄÄRITTÄMINEN TOIMINTATUTKIMUKSEN KEINAIN

Opinnäytetyöni on tutkimuksellinen kehittämistyö. Tutkimuksellisessa kehittämistyössä, toisin kuin tutkimuksessa, tehdään konkreettista kehittämistä tutkimuksellisia menetelmiä soveltamalla (Jamk 2022). Tutkimuksellisen kehittämistyön teoreettisessa viitekehyksessä voidaan tutkimuskirjallisuuden lisäksi hyödyntää myös työpaikoille kertynyttä tietoa. Kuten perinteisessä tutkimustyössä, myös tutkimuksellisessa kehittämistyössä valitaan tutkimusta parhaiten palveleva tutkimuksen lähestymistapa, eli tutkimusote, sekä vähintään yksi tutkimusmenetelmä. (Humak 2023.)

6.1 Tutkimusotteena toimintatutkimus

Opinnäytetyöni tutkimusote eli lähestymistapa on toimintatutkimus. Työssäni tärkeässä roolissa on työntekijöiden näkökulman ja toimintatapojen muutos. Toimintatutkimus sopii lähestymistavaksi erityisesti silloin, kun kehittämisellä etsitään konkreettisia ratkaisuja, pyritään muuttamaan käytäntöjä sekä osallistujien ajattelutapoja (Kuula 2006.) Toimintatutkimuksessa ei ole kyse tietyistä tutkimustekniikasta, vaan tutkimuksellisesta lähestymistavasta. Siinä tutkija tietoisesti pyrkii vaikuttamaan tutkimuskohteeseen ja kehittää sen toimintaa. (Heikkinen ym. 2023, 36.)

Toimintatutkimus rakentuu sykleistä. Mallitapauksessa sykli pitää sisällään suunnitteluvaiheen, toteutusvaiheen, havainnointi- ja aineistonkeruuvaiheen sekä arviointi- ja reflektointivaiheen (kuva 4). Käytännössä vaiheet eivät kuitenkaan usein toteudu sellaisinaan, eikä niiden vangiksi pidä jäädä. (Heikkinen ym. 2023, 24–25.)

Kuva 4. Toimintatutkimuksen sykli (Heikkinen ym 2023, 24–25.)

Suunnitteluvaiheessa nimen-mukaisesti suunnitellaan tutkimuksen toteutusta, valitaan tutkimusmenetelmät, asetetaan tutkimuskysymykset ja määritellään tutkimusongelma. Toteutusvaihe ja havainnointivaihe linkittyvät usein toimintatutkimuksessa yhteen. Tässä vaiheessa suunnitelma viedään käytäntöön. Lopuksi on arviointi- ja reflektiovaihe, jonka aikana tutkimusaineisto analysoidaan ja luodaan sen perusteella tulkintoja. (Niemi ym. 2023, 118, 120, 124 & 128.)

Koska hyvinvointialueen työntekijät kokevat tällä hetkellä jatkuvia muutoksia ja epävarmuutta työssään, saattaa heidän muutosresilienssinsä olla koetuksella. Arolan & Suhosen (2014, 20–24) mukaan osallistamalla työntekijöitä kehittämisprosessiin on muutosvastarinta vähäisempää ja se myös helpottaa muutoksen siirtymistä käytäntöön. Mahdollisuus osallistua muutosten valmisteluun ja näin olla osa muutosta vaikuttavat positiivisesti työhyvinvointiin ylhäältä tulevien käskyjen noudattamiseen verrattuna.

Isossa osassa toimintatutkimusta on työntekijöiden itsensä osallistuminen oman toimintansa kehittämiseen. Näin myös varmistetaan kehittämistoiminnan tulosten siirtyminen osaksi toimintatapoja. Tutkijan roolina on olla aktiivinen ja tasavertainen ryhmän jäsen. (Kuula 2006.) Toimin tutkijana yhteistyössä ryhmän kanssa. Asemoiduin aktiiviseksi ajatusten herättelijäksi ja työ-

ryhmän ajatusten yhteen kerääjäksi. Pyrin tuomaan esiin tasavertaisuutta mi-
nun ja verkoston välillä sekä heidän panoksensa merkitystä lopullisen määrit-
telyn rakentumisessa.

Toimintatutkimuksen yhtenä tavoitteena on saada siihen osallistuvat tutki-
maan toimintatapojaan kriittisesti ja muuttamaan työskentelytapansa. Toimin-
tatutkimus menetelmänä mahdollistaa työntekijöiden osallistamisen ja proses-
sin aikaisen ammatillisen kehittymisen prosessiin kuuluvan reflektoinnin
kautta. Reflektointi auttaa tiedostamaan omia motiiveja ja toimintatapoja.
(Suojanen 2004). Työpajan alussa kannustin osallistujia oman työn reflektoin-
tiin ja myös pohtimaan uusia tapoja työskennellä.

Tutkimuksessani tutkijana reflektoin tuntemuksiani, ajatuksiani ja näkemyk-
siäni tutkimuksen edetessä tutkimuspäiväkirjaan, jota hyödynsin niin alustavan
kuin lopullisen mallinnuksen teossa. Tutkijan tulee reflektoida omaa tutkimus-
taan, sitä kenen ääni tutkimuksessa kuuluu ja miten valitut menetelmät tukivat
tutkimusta ja kehittämistyötä. Tämän lisäksi reflektiovaiheessa tarkastellaan
myös tutkimuksen myötä kehitettyä toimintaa. (Niemi ym. 2023, 130–131.)

Ammatillinen reflektointi on tärkeä osa akateemista ajattelua ja ammatilli-
suutta. Uudet teoreettiset toimintatavat vaativat aina reflektointia, jotta ne voi-
daan aidosti sisäistää osaksi toimintaa. Toisin sanoen refleктоimalla yhdiste-
tään teorian tietoa omien ajatusmallien kanssa. (Mälkki & Mansikka-Aho 2020,
56–57.)

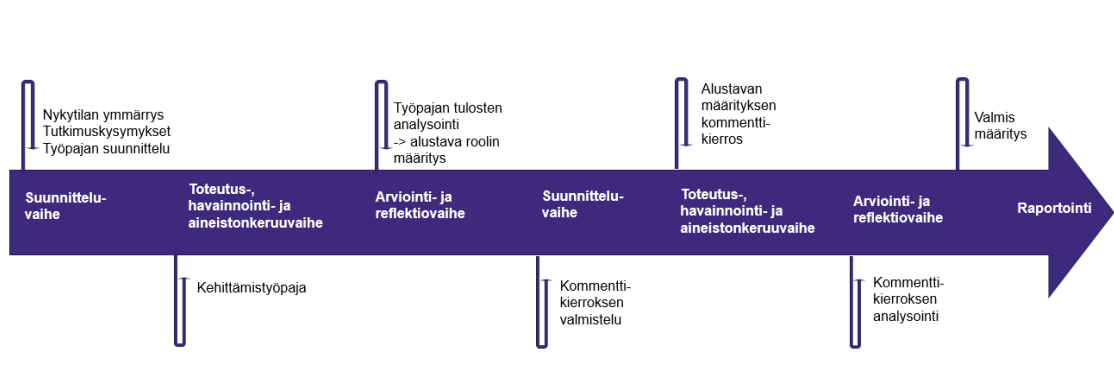
Toimintatutkimuksessa tyypillisesti käytetään erilaisia aineistoja ja menetelmiä
(Jyrkämä s.a.). Omassa tutkimuksessani keräsin aineistoja muun muassa työ-
pajatyöskentelyn tuloksista, työpajatyöskentelyn havainnoinnista, lainsäädän-
nöstä, tutkimuskirjallisuudesta sekä alustavan mallinnuksen kommentoinnista.

6.2 Toimintatutkimusprosessi

Toimintatutkimuksen prosessi alkaa muutoksen tarpeen tunnistamisella ja sen
suunnittelulla. Oman työni kohdalla nykytila oli jo selvillä. Varsinais-Suomen
hyvinvointialueella, kuten Kallion tutkimuksen (2020) mukaan koko Suomessa,
työllistymistä edistävien palvelujen on todettu olleen enemmän työllisyyden

hoitoa kuin sosiaalihuollon palvelua, eikä sosiaalityöllä ole ollut siinä suurta roolia.

Toimintatutkimus etenee syklimäisesti ongelmien tunnistamisesta, toiminnan suunnitteluun ja tulosten arviointiin (Kuula 2006). Oma tutkimukseni eteni kahden syklin kautta raportointiin ja mallinnuksen tekemiseen. Ensimmäisessä syklissä kuntouttavan työtoiminnan verkosto kokoontui kehittämistyöpajaan, ja toisessa syklissä he kommentoivat työpajan pohjalta luotua alustavaa määrittelyä sosiaalihuollon roolista ja keinoista tukea asiakasta aktivointiprosessissa ja kuntouttavassa työtoiminnassa (kuva 5).

Kuva 5. Sosiaalihuollon roolin määrittämisen toimintatutkimuksen vaiheet

6.2.1 Toimintatutkimuksen ensimmäinen sykli

Suunnitteluvaihe: Tutkimusprosessin käynnistäminen ja kehittämistyöpajan suunnittelu

Tutkimusprosessini käynnistyi olemassa olevasta muutostarpeesta. Jo aikaisemmin oli huomattu, että kuntouttava työtoiminta on ollut ennen kaikkea kuntien työllisyyden hoitoa, niin palveluna kuin työotteena. Vallitsevaan nykytilaan haluttiin työllistymistä edistävien sosiaalipalvelujen piirissä muutos. Jotta palvelu olisi lain hengen mukainen sosiaalipalvelu, tulee sosiaalihuollon näkökulman näkyä niin palvelun järjestämisessä kuin työotteessa.

Suunnitteluvaiheen alussa asetin alustavat tutkimuskysymykset: mitä kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuollon palveluna, mikä on sosiaalihuollon rooli kuntouttavassa työtoiminnassa sekä miten sosiaaliohjauksen keinoin voidaan

tukea asiakkaan työllistymisedellytyksiä, elämänhallintaa ja työ- ja toimintakykyä?

Valikoin tutkimusotteen ja työryhmän, jonka kanssa halusin tutkimusta lähteä toteuttamaan. Osallistujiksi kehittämistyöpajaan halusin työllistymistä edistävien sosiaalipalvelujen vastuuhenkilöistä sekä kehittämisestä kiinnostuneista työntekijöistä koostuvan verkoston, jota jatkossa kutsun nimellä kuntouttavan työtoiminnan verkosto.

Tunnistetun muutostarpeen ja tutkimuskysymysten pohjalta suunnittelin ensimmäisen työpajan rakenteen, oman osuuteni työpajassa sekä pienryhmätyöskentelyn kysymykset. Kutsuin työpajatyöskentelyyn kaikki työllistymistä edistävissä sosiaalipalveluissa työskentelevät sosiaalialan ammattihenkilöt. Kutsut työpajatyöskentelyyn lähetin sähköpostitse työllistymistä edistävien palvelujen vastuuhenkilöiden kautta.

Toteutus-, havainnointi- ja aineistonkeruuvaihe: kehittämistyöpaja

Kehittämistyöpajassa tavoitteena oli hahmottaa verkoston näkemyksiä sosiaalihuollon roolista osana kuntouttavaa työtoimintaa sekä sosiaalityön keinoista, joilla asiakkaiden kuntoutumista työelämään tuetaan. Kehittämistyöpajan aluksi pidin alustuksen työpajan aiheesta. Alustuksessa kerroin työllistymistä edistävien sosiaalipalvelujen nykytilanteesta ja opinnäytetyön toimeksiantosta. Tämän jälkeen oli vuorossa lyhyt teoriaosuus, jonka tarkoituksena oli herätellä keskustelua kuntouttavasta työtoiminnasta sosiaalipalveluna ja saattaa osallistujien ajatukset sosiaalialan näkökulmaan. Nykytilan, eli sosiaalityön roolin uupumisen palvelusta, ollessa tiedossa, halusin hyödyntää verkoston ammatillista osaamista siihen, mitä sen heidän näkemyksensä mukaan tulisi olla. Lopuksi kerroin, että kehittämistyöpajassa tuotettua tietoa tulen käyttämään alustavan roolin määrittämisen tekoon, jota muokataan verkoston näkemysten mukaisesti vielä ennen lopullista versiota.

Työpajaan osallistui 15 työntekijää, joista suurin osa oli työllistymistä edistävien sosiaalipalvelujen työntekijöitä. Osa työntekijöistä oli työikäisten sosiaalityöstä, joiden työnkuvaan kuului myös asiakkaiden aktivointisuunnitelmien laadinta. Jaoin osallistujat kolmeen 3–4 hengen pienryhmään, joissa jokaisella

ryhmällä oli oma kysymyksensä pohdittavana. Jokaisessa kysymyksessä oli lisäkysymyksenä ”Eroaako tilanne jotenkin silloin, kun asiakas on ostopalvelussa / palvelusetelillä tuotetussa palvelussa? Miten?”. Kysymyksen tarkoituksena oli pohtia oman tuotannon ja ostopalveluna järjestettävän kuntouttavan työtoiminnan eroja työllistymistä edistävien sosiaalipalvelujen sosiaaliohjauksen näkökulmasta.

Työpajan pienryhmätyöskentely tapahtui Howspace-verkkoalustalla. Ryhmillä oli 45 minuuttia aikaa vastata heille kohdistettuun kysymykseen. Lisäksi esitin toiveen, että kaikki vastasivat myös kysymykseen koskien asiakaslähtöistä työskentelyä.

Työpajan kysymyksinä olivat:

Ryhmä 1: Miten asiakkaan työ- ja toimintakykyä tuetaan sosiaalityön keinoin?

Ryhmä 2: Mitä kuntouttavan työtoiminnan aikainen ohjaus ja tuki pitävät sisällään?

Ryhmä 3: Mikä rooli työllistymistä edistävien sosiaalipalvelujen työntekijällä on asiakkaan palvelupolulla?

Kysymys kaikille: Miten asiakaslähtöinen työskentely näkyy/ tulisi näkyä työllistymistä edistävissä sosiaalipalveluissa?

Oma roolini työpajassa vaihteli sivusta seuraajan ja aktiivisen toimijan välillä. Jaettuani osallistujat pienryhmiin ja ohjeistettuani tehtävän teossa annoin ryhmien aloittaa kysymyksiin vastaamisen itsenäisesti. Kiersin ryhmässä kyselemässä, onko heillä jotain kysyttävää tehtävään liittyen, ja koska osa ryhmistä ei ollut päässyt tehtävässä alkuun, ohjasin heitä lähestymään tehtävää eri näkökulmia hyödyntäen.

Pienryhmätyöskentelyn jälkeen kaikki ryhmät palasivat yhteiselle Teams-alustalle, jossa ryhmät kertoivat omista havainnoistaan ja näkemyksistään työskentelystä ja kysymyksestä. Tähän vaiheeseen olisi pitänyt olla enemmän aikaa käytettävissä, sillä aika loppui kesken, eikä keskustelu päässyt jatkumaan tuotosten yhteenvetoa syvemmälle tasolle.

Arviointi- ja reflektiovaihe: Työpajatulosten analysointi

Ensimmäisen kehittämistyöpajan jälkeen oli vuorossa arviointivaihe. Työpajassa tuotettu materiaali jäi talteen Howspace-verkkoalustalle, josta siirsin sen Excel-taulukkoon analysointia varten. Lisäksi tallensin ja litteroin loppuyhteenvedon. Työpajan loppukeskustelua käytin niin havainnointiin kuin sisällön analyysiin.

Analysoin työpajan tuotokset laadullisen eli kvalitatiivisen analyysin menetelmien. Laadullisessa tutkimuksessa aineistona voidaan käyttää joko tutkijan myötävaikutuksesta tai ilman sitä syntynyttä tekstiä. Kehittäjä on aktiivinen toimija prosessissa. Hän tulkitsee, havainnoi, yhdistää ja eriyttää koko kehittämisprosessin ajan ja yrittää hahmottaa kokonaiskuvaa. (Puusa 2020, 142.)

Laadullisen tutkimuksen analyysia voidaan kutsua myös aineiston tiivistämiseksi käsitteelliseen tai teoreettiseen muotoon. Tarkoituksena on tehdä tulkinta aineistosta, löytää siitä sen oleellinen sisältö ja tulkita sen eri merkitykset. (Günther ym. s.a.) On tärkeää keskittyä aineistossa valitsemaansa aiheeseen, vaikka aineistosta nousisi esiin useita kiinnostavia elementtejä, sillä aineistosta valitun materiaalin tulee olla linjassa tutkimuskysymyksen kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 79.)

Analyysimenetelmänä käytin teemoittelua. Teemoittelussa nostetaan esiin aineistosta tutkimuskysymyksen kannalta olennaiset teemat, asiakokonaisuudet ja usein esiintyvät asiat. Tutkimusraportissa voidaan nostaa esiin tutkimusaineistosta sitaatteja, joilla havainnollistetaan tutkimuksen teemoittelua. (Günther ym. s.a.) Sitaattien ei tule olla irrallisia näytteitä, vaan ne tulee kytkeä joko tutkijan kommentointiin tai teoriaan (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Aloitin teemoittelun noudattamalla Jyväskylän yliopiston tutkija Timo Laineen luomaa runkoa laadullisen tutkimuksen analyysin etenemisestä, joka hieman mukailten menee seuraavasti:

1. Tee vahva päätös siitä, mikä aineistossa sinua kiinnostaa.
2. Etsi ja erottele aineistosta ne asiat, jotka sisältyvät kiinnostukseesi, jätä kaikki muu pois.

3. Jaa aineisto valitsemasi analyysitavan mukaan.
4. Tee yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78–79.)

Asetin teemoiksi seuraavat: asiakaslähtöisyys, sosiaalihuollon rooli ja sosiaalihuollon keinot. Tein teemoittelun ensin pienryhmien vastauksista ja tämän jälkeen lisäsin nauhoitetusta ja litteroidusta työpajan loppuyhteenvedosta poimmani kohdat mukaan. Järjestin aineiston teemojen alle Microsoft Excel -ohjelmalla siten, että otsikkona oli teeman nimi ja alle kopion kaikista vastauksista ne kohdat, joissa teema esiintyi. Lopuksi tein yhteenvedon aineistosta ja siiryin alustavan määrittelyn tekoon.

Tein alustavan määrittelyn sosiaalihuollon roolista aktivointiprosessissa ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä. Jaottelin määrittelyyn sosiaalihuollon roolin ja keinot omiksi osa-alueikseen. Alustavassa määrittelyssä yhdistelin aikaisempaa kokemustietoa, teoretietoa, lainsäädännöstä tulevia säädöksiä sekä ensimmäisen työpajan tuloksia.

Ensimmäisen työpajan tulokset

Ensimmäisessä työpajassa suurimmaksi haasteeksi nousi oman roolin näkeminen sosiaalihuollon edustajana sekä sosiaalihuollon keinot asiakkaan tukemisessa. Vastauksia työpajassa työstettiin kiitettävästi, mutta vastaus ei aina vastannut tehtävänantoa. Pohdin, olinko asetellut kysymykseni liian ylätaisoiseksi. Oli selvää, että työn näkeminen sosiaalityön kontekstissa oli osallistujille haastavaa.

Pohdittaessa asiakkaiden sosiaalityön tarvetta palvelussa nähtiin se osana jostain muuta palvelua. Tyypillinen vastaus oli, ettei asiakkailla ole sosiaalihuollon tarvetta. Toisaalta koettiin, että ne, joilla oli, kuuluivat ennemmin sosiaaliseen kuntoutukseen. Työpajasta tekemäni havainnot vastasivat valtakunnallisia havaintoja kuntouttavan työtoiminnan asemasta sosiaalipalveluna, se ei ole sitä.

Kysymykseen asiakaslähtöisestä työskentelystä tuli runsaasti vastauksia. Mielinkiintoisesti lähes jokaisessa vastauksessa nousi esiin sosiaalityön näkökulma. Vastauksissa mm. pohdittiin osallisuuden ja elämänhallinnan merkitystä kuntoutumisen kannalta.

Vaikka kysymyksiin ei aina osattu vastata, niin lopulta työskentelyn vastausten teemoittelun jälkeen oli selvästi havaittavissa, millainen sosiaalihuollon roolin tulisi kuntouttavassa työtoiminnassa olla. Löydettävissä oli myös useita keinoja, joilla asiakkaan elämänhallintaa ja työ- ja toimintakykyä voidaan vahvistaa.

6.2.2 Toimintatutkimuksen toinen sykli

Suunnitteluvaihe: Kommentointipajan valmistelu

Suunnittelin kommentointipajan siten, että se mahdollistaisi osallistujien ammatillisen reflektoinnin. Aikaisemmasta työpajatyöskentelystä tekemäni havaintojen perusteella kuntouttavan työtoiminnan verkoston jäsenet eivät kaikilta osin osanneet nähdä omaa työtään sosiaalityönä. Silti useista vastauksista nousi esiin sosiaalityön periaatteita. Halusin haastaa verkostoa ajattelemaan totutun ajatusmallin ulkopuolelta sisällyttämällä alustavaan mallinnukseen myös elementtejä, jotka eivät nousseet työpajassa. Tarkoituksena oli, että työpajassa alkanut oman työn reflektointi jatkuisi mallinnuksen lukemisen ja kommentoinnin myötä.

Lisättyäni mallinnuksen Howspace-verkkoalustalle perehdyttäväksi ja kommentoitavaksi pyysin erityisesti verkoston ammatillisia näkemyksiä koskien ammattilaisen roolia asiakkaan palvelupolulla, sosiaaliohjauksen tehtäviä sekä sosiaalihuollon keinoja tukea asiakkaan työllistymisedellytyksiä, elämänhallintaa ja työ- ja toimintakykyä.

Lähetin sähköpostitse kutsun kuntouttavan työtoiminnan verkostolle, jossa kerroin kyseessä olevan alustava määrittely, joka oli luotu työpajatyöskentelyn pohjalta. Annoin verkostolle kaksi viikkoa aikaa perehtyä määrittelyyn ja kertoa omat ammatilliset näkemyksensä siitä.

Toteutus-, havainnointi- ja aineistonkeruuvaihe: alustavan mallinnuksen kommenttikierros

Kommentointikierroksella oli tarkoitus reflektoida aikaisemmin tuotettua materiaalia sekä kommentoida sen perusteella tekemiäni päätelmiä sosiaaliohjaajan roolista työllistymistä edistävissä palveluissa.

Kommenttikierros käynnistyi hitaasti, eikä alustava määrittely saanut ensimmäisen viikon aikana yhtään kommenttia. Viikon kuluttua lähetin työryhmälle muistutusviestin. Tämän jälkeen määrittelyä kommentoitiin. Kommenttikierroksen vastausten määrä jäi vähäiseksi. Sain lopulta kaksi kommenttia per kysymys. Määritykseen käytiin kyllä tutustumassa, mutta jostain syystä sitä ei haluttu kommentoida sen enempää. Jälkikäteen pohdin, että nimetön kommentointimahdollisuus olisi todennäköisesti lisännyt kommentointihalukkuutta.

Arviointi- ja reflektiovaihe: työpajatulosten analysointi

Loppuarvioinnissa analysoin kommenttikierroksella annetun palautteen laadullisen tutkimuksen menetelmin. Analyysimenetelmänä käytin jälleen teemoittelua. Teemoiksi asetin asiakaslähtöisyyden, sosiaalihuollon roolin ja sosiaalihuollon keinot. Tämän jälkeen teemoitin aineiston Excel-ohjelman avulla samoilla periaatteilla kuin työpajan aineistoa analysoidessani.

Teemoitettua aineistoa vertasin työpajasta saamaani aineistoon. Aineistosta pyrin erityisesti löytämään alustavassa määrittelyssä esitetyle näkemyksille vahvistusta, vastaväitteitä tai uusia näkökulmia. Lopuksi poimin teemoista tutkimuksen kannalta merkityksellisimmät tulokset ja muokkasini määrittelyä vastaamaan kommenttikierroksen näkemyksiä.

Arviointi- ja reflektointiosuudessa alkoi myös lopullisen roolin määrittelyksen työstäminen. Määrittelyä tehdessäni reflektoin omaa toimintaani tutkimuksessa. Oli tärkeää, että mallinnuksessa näkyvät kuntouttavan työtoiminnan verkoston näkemykset työn sisällöstä ja keinoista. Pyrin varmistamaan, että mallinnuksen sisältämät elementit on saatu verkoston itsensä tuottamana työpajassa tai myöhemmin kommentointivaiheessa hyväksymällä.

Reflektointivaihe on keskeinen vaihe toimintatutkimuksessa, erityisesti loppureflektointi on tärkeää. Sen avulla todennetaan toimintatutkimuksen onnistuminen niin tutkittavan kohteen kuin osallistujien kehittämisessä. (Suojanen 2004.) Työryhmän loppureflektointi tapahtui alustavan mallinnuksen yhteydessä tehtävän kommentoinnin kautta.

Reflektointi on kriittistä tarkastelua ja ymmärrystä siitä, miksi ajattelen ja toimin niin kuin ajattelen ja toimin. Reflektion kautta mahdollistuu omien ajattelutapojen ja toimintamallien kehitys ja tietoinen eettinen toiminta. Reflektio ei ole pelkkää omien ajatusmallien pohdintaa, vaan se on analyttistä omien ajatusmallien ja teorian tiedon välistä pohdintaa. (Mälkki & Mansikka-Aho 2020, 55 & 57.)

Lisäksi tutkimusta kokonaisuudessaan reflektoin tutkimusraporttia kirjoittaessa. Lisää reflektointiani löytyy luvun seitsemän eettisyys-, jatkotutkimus- ja pohdintaosiosta.

Työn lopputuloksena syntyi määrittely sosiaalihuollon roolista aktivointiprosesseissa ja kuntouttavassa työtoiminnassa. Tein määrittelyn hyödyntäen eri tiedonkeruumenetelmiä (kts. taulukko 1). Toimintatutkimusta tehdessään tutkijan tulee käyttää useita tiedonkeruumenetelmiä (Suojanen 2004).

Taulukko1. Materiaalin keräysmenetelmät

Tiedonkeruun menetelmä	Materiaali:	Materiaalin tallennus
Keskustelu	Työntekijöiltä keskustelujen yhteydessä saatu kokemustieto	Tutkimuspäiväkirja
Kysely	Työpajan kysymysten vastaukset	Howspace-verkkoalusta
Havainnointi	Työpajatyöskentelyn havainnointi sekä tutkimuksen aikaisten yksittäisten verkoston jäsenten kanssa käytyjen keskustelujen havainnointi.	Tutkimuspäiväkirja
Dokumentit	Aikaisempi tutkimustieto & lainsäädäntö	Tutkimusraportti
Tuotoksen arviointi	Alustavan mallinnuksen kommentointi	Howspace-verkkoalusta

Vaikka toimintatutkimuksen ihanne olisi, että lopulliseen tuotokseen osallistuisi koko työryhmä, niin tutkija voi tuottaa analyysin myös itsenäisesti (Niemi ym. 2023, 130–131). Tekemäni analyysin pohjalta kehitin lopullisen määrityksen sosiaalihuollon roolista aktivointiprosessissa ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä. Määrityksessä on määritelty sosiaalihuollon rooli asiakkaan aktivointiprosessissa ja kuntouttavan työtoiminnan palvelupolulla sekä keinot, joilla asiakkaan työllistymisedellytyksiä, elämänhallintaa ja työ- ja toimintakykyä voidaan tukea.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Työn alussa esittelin tutkimuskysymyksiäni, joihin lähdin etsimään vastausta.

1. Mikä on sosiaalihuollon omatyöntekijän rooli aktivointiprosessissa ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä?
2. Miten sosiaaliohjauksen keinoin voidaan tukea asiakkaan työllistymisedellytyksiä, elämänhallintaa ja työ- ja toimintakykyä?

Seuraavaksi esittelen vastaukset tutkimuskysymyksiini.

7.1 Sosiaalihuollon omatyöntekijän rooli aktivointiprosessissa ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämisessä

Sosiaalihuollon rooli aktivointisuunnittelussa ja kuntouttavassa työtoiminnassa on toimia rinnalla kulkijana, palvelujen koordinoijana, muutoksen mahdollistajana ja tukijana. Sosiaalihuollon omatyöntekijän, esimerkiksi sosiaaliohjaajan, antama ohjaus ja tuki mukautuvat asiakkaan tarpeen mukaan. Sosiaaliohjaaja pyrkii tietoisesti ensitapaamisesta lähtien rakentamaan luottamussuhdetta asiakkaaseen. Sosiaaliohjaajan rooli asiakkaan palvelussa vaihtelee järjestämistavan mukaan. Pysyvänä elementtinä on vastuu seurannasta, että asiakas saa asiakaslähtöistä ja hänelle yksilöllisesti räätälöityä tukea. Sosiaaliohjauksen tehtäviä ja tavoitteita kuntouttavassa työtoiminnassa ovat varmistaa asiakkaan perustarpeiden täyttyminen ja ohjaaminen hänelle tarpeellisiin sosiaali-, terveys- ja kuntoutus- ym. palveluihin.

” Tärkeää on taloudellisen tilanteen huomioiminen, yhteydenpito Kelaan jne. toimeentulotukiasiat jne.”

” Asiakkaan kokonaistilanne täytyy hahmottaa hyvin ja palveluiden, joihin asiakasta ohjataan, tulisi tukea asiakkaan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista vointia.”

” Asiakastyötä tulee aina ohjata asiakkaan palvelutarve eikä kuntien maksusuuslista. Tämä muutos ollut hva:lle siirtymisessä hyvä”

Sosiaaliohjauksen tehtävänä on asiakkaan työttömyyden juurisyiden kartoittaminen ja tukea asiakasta ratkaisujen etsimisessä. Sosiaaliohjaaja luo asiakkaalle uskoa tulevaisuuteen ja avaa näköaloja eri mahdollisuuksiin. Hän on tukena asiakkaan vahvuuksien löytämisessä ja jatkopolun suunnittelussa sekä nivelvaiheessa.

” Suunnitellaan asiakkaalle palveluita aidosti asiakasta kuunnellen ja haasteiden juurisyihin paneutuen, haetaan pidemmän tähtäimen ratkaisuja. Korostetaan asiakkaan vahvuuksia ja jo olemassa olevaa osaamista, ja lähdetään sen kautta mm. lisäämään asiakkaan motivaatiota.”

7.2 Sosiaaliohjauksen keinoin asiakkaan työllistymisedellytysten, elämänhallinnan ja työ- ja toimintakyvyn tukeminen

Työllistymistä edistävissä sosiaalipalveluissa sosiaaliohjauksellisin keinoin voidaan tukea asiakkaan elämänhallintaa ja työ- ja toimintakykyä asiakaslähtöisellä työskentelyllä sekä tukemalla asiakkaan osallisuutta palvelun suunnittelussa, päätöksenteossa sekä toteutuksessa.

” Asiakas mukana joka tilanteessa tavoitteiden asettamisessa, seurannassa ja väliarvioinneissa. Asiakas sitoutuu/motivaatio sovittuun sopimukseen on ehdottoman tärkeää.”

” Jos asiakas ohjataan puoli pakolla mahdollisimman pian jonnekin palveluun ilman, että asiakas saa riittävästi kokonaiskuvaa ja luottamusta sekä palveluihin, että virkailijoihin, on iso riski, että palvelut keskeytyvät eikä asiakas pysty niihin motivoitumaan ja sitoutumaan.”

Kuntouttava työtoiminta on tavoitteellista toimintaa, joka tähtää asiakkaan työllistymisedellytysten parantumiseen. Kuntouttavassa työtoiminnassa tarvitaan niin ohjausta kuin sosiaaliohjausta.

” Tarve paikoin saada enemmän pajoille asiakkaalle sosiaaliohjausta. Esim. pajalle oma sosiaalialan koulutuksen saanut työntekijä.”

Asiakkaan työkykyä tuetaan monialaisen yhteistyön keinoin palvelujen ja palvelupolun tavoitteellisella ja yksilöllisellä räätälöinnillä. Työtehtävien sopivuus, mielekkyys ja haasteellisuus ovat myös suuressa roolissa työkykyä vahvistettaessa osana kuntouttavaa työtoimintaa.

” Kuntouttavalla työtoiminnalla, työttömien terveystarkastusten/verkostolääkärin kautta tutkitaan työkykyä.”

” Ohjauksen ja kuntouttavan työtoiminnan pitäisi sisältää enemmän työelämävalmiuksia edistäviä elementtejä.”

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessa ilmeni, etteivät kaikki työntekijät hahmottaneet kuntouttavaa työtoimintaa osana sosiaalihuoltoa eikä omaa työtä sosiaalihuollon palveluna. Lisäksi esiin nousi oman roolin rajoittuminen lähes yksinomaan aktivointisuunnitelman laadintaan osallistumisena sekä päätös- ja sopimustyöskentelyyn. Kyseiset huomiot eivät tulleet yllätyksenä, ne olivat jo ennen tutkimuksen aloitusta tulleet esiin ja osaltaan tutkimusaiheen valitsemiseen vaikuttaneet. Vaikka kuntouttavaa työtoimintaa ja omaa roolia siinä ei hahmotettu sosiaalihuollon palveluna, työpajassa nousi kuitenkin esiin sosiaalihuollon palvelulle oleellisia elementtejä.

Kuntouttava työtoiminta on ammatillisen ja sosiaalisen kuntoutuksen välimaastossa. Parhaimmillaan kuntouttavassa työtoiminnassa on elementtejä molemmista kuntoutuksista. Heikko minäpystyvyys ja itsetunto saavat jäämään sivuun yhteiskunnan yhä kilpailuhenkimmästä työ- ja vapaa-ajan elämästä.

Vaikka ratkaisukeskeinen sosiaalityö pyrkii ongelmakeskeisestä ajattelusta ratkaisuihin, ongelmat tulee ensin tunnistaa ja niiden syyt selvittää, ennen kuin voidaan katse kohdistaa ratkaisuun. Tämä ei tarkoita ongelmien taakse menemistä tai asiakkaan uhrina näkemistä, vaan tiedon ja ymmärryksen kartuttamista.

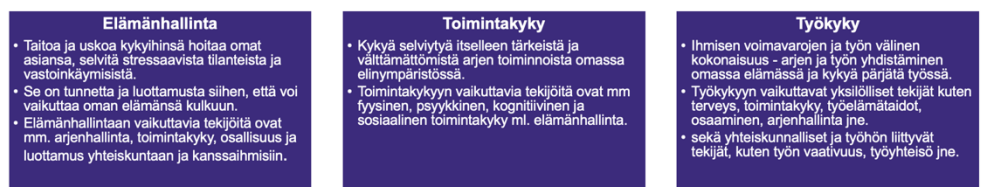
Kuntouttavassa työtoiminnassa ei mielestäni ensisijaisesti olla saamassa työkokemusta tai opettelemassa työelämän sääntöjä. Nämä ovat tietysti tärkeitä asioita, mutta usein niiden puuttuminen on oire jostain ennemminkin kuin ongelman juurisyy. Ja erityisesti tähän juurisyyhyn kuntouttavan työtoiminnan tulisi pureutua.

Kuntouttavassa työtoiminnassa puretaan työllistymisen esteitä. Työllistymisen esteet voidaan jakaa kahteen osa-alueeseen: työelämään siirtymisen haasteisiin sekä työllistettävyyteen liittyviin haasteisiin (kuva 6). Näihin haasteisiin pystytään vastaamaan sosiaaliohjauksen ja työtoiminnan yhteistoiminnalla.

Kuntouttava työtoiminta

Kuntouttava työtoiminta on kuntouttavaa sosiaalityötä. Se on tavoitteellista toimintaa, joka tähtää asiakkaan työllistymisedellytysten parantumiseen hänen elämönhallintansa sekä työ- ja toimintakyönsä vahvistamisen kautta.

Työllistymisedellytyksillä tarkoitetaan niin työelämään siirtymiseen, kuin työllistettävyyteen liittyviä tekijöitä.

Varsinais-Suomen hyvinvointialue • Egentliga Finlands välfärdsområde

varha

Kuva 6 työllistymisen esteet

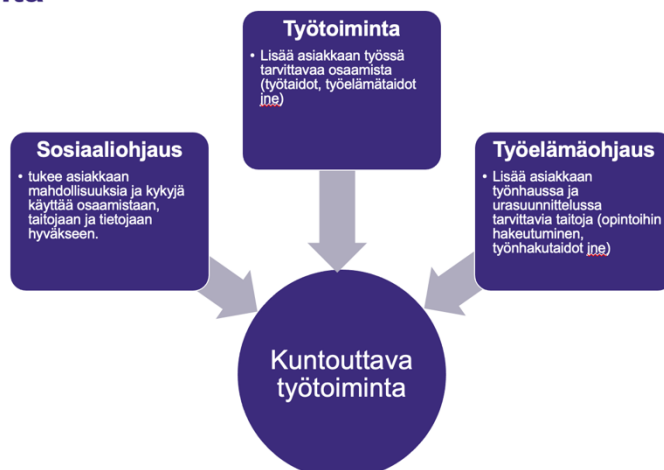
Työllistymisen esteitä puretaan elämönhallinnan ja työ- ja toimintakyvyn vahvistamisen kautta. Tutkimukseni tulosten perusteella kuntouttava työtoiminta voidaan jakaa kolmeen osaan; työtoiminta, työelämäohjaus sekä sosiaaliohjaus (kuva 7).

Kuntouttava työtoiminta

Kuntouttava työtoiminta koostuu työtoiminnasta, työelämätaitoja vahvistavasta työelämäohjauksesta sekä sosiaaliohjauksesta.

Sosiaaliohjauksen keinoin ensisijaisesti vahvistetaan asiakkaan toimintakykyä ja elämönhallintaa sekä parannetaan työmarkkinoille siirtymisen edellytyksiä.

Työtoiminnalla ja siihen sisältyvällä ohjauksella pyritään vaikuttamaan työ- ja toimintakykyä alentaviin tekijöihin kuten osaamisvajeeeseen, työelämätaitoihin, eli edellytyksiin saada ja pysyä työssä.

Varsinais-Suomen hyvinvointialue • Egentliga Finlands välfärdsområde

varha

Kuva 7. kuntouttavan työtoiminnan kolminaisuus

Sosiaalihuollon tehtävät kuntouttavassa työtoiminnassa ja asiakkaan aktiivisuudella määrittävät osittain lainsäädännöstä, mutta sosiaalihuollon rooli prosessissa asiakkaan tukijana on kaivannut tarkennusta. Kuten työpajatyöskentelyt, ja jo aikaisemmin tehdyt huomioidut, on työtehtävissä paneuduttu

ennen kaikkea työllisyyden hoitoon, josta syystä sosiaalialan ammatti-identiteetti on saattanut osittain jäädä pimentoon. Sosiaalihuollolle on palvelussa kuitenkin useita rooleja asiakkaan tukijana sekä kartoittajana (kuva 8).

Sosiaalihuollon rooli asiakkaan aktivointitoimissa

Työllistymistä edistävien sosiaalipalvelujen asiakastyö alkaa asiakkaan tapaamisella aktivointisuunnitelmassa.

Aktivointisuunnitelmasta alkaa prosessi, jonka aikana asiakkaan kanssa pyritään löytämään häntä parhaiten palvelevat tukitoimet.

Sosiaalihuollon edustaja oman asiantuntijuutensa keinoin kartoittaa asiakkaan elämäntilannetta ja mahdollisia syitä asiakkaan pitkittyneelle työttömyydelle sekä ratkaisukeinoja niihin.

Kartoituksessa korostuu ammattilaisen kyky kuulla asiakasta, taito nähdä asioiden syy-seuraus-suhteita sekä kyky tunnistaa asiakkaan elämään eri tavoin vaikuttavat yhteiskunnalliset sekä yksilölliset tekijät.

Varsinais-Suomen hyvinvointialue • Egentliga Finlands välfärdsområde

varha

Kuva 8 sosiaalihuollon roolit

Kuntouttava työtoiminta on mielestäni hyvä ja toimiva palvelu, mutta on tärkeää, että asiakkaat ohjautuvat palveluun oikeista syistä, ja heidän kuntoutumistaan tuetaan suunnitelmallisen sosiaalityön ja tarkoin suunnitellun työtoiminnan yhteiskeinoin. Palvelu tarvitsee jatkokehitystä saavuttaakseen potentiaalinsa.

Tutkimuksessa nousi esiin sosiaalihuollon keinoista erityisesti asiakaslähtöinen työskentely sekä voimavara- ja ratkaisulähtöinen työote, joiden avulla asiakkaan kuntoutumista voidaan tukea (kuva 9).

Sosiaaliohjauksen keinot asiakkaan elämänhallinnan ja työ- ja toimintakyvyn tukemiseen

- Asiakkaan aktivointiprosessissa edetään ratkaisu- ja voimavarakeskeisesti. Työttömyyden juurisyyt tulee kuitenkin selvittää, jotta ei keskitytä ratkomaan pelkkää oiretta.
- Asiakkaan työttömyyden juurisyyden lisäksi tärkeässä roolissa ovat aktivointitoimenpiteiden aikainen tuki, ohjaus, neuvonta ja kannustus.
- Asiakas on prosessissaan aktiivinen toimija, mutta häntä ei kuitenkaan jätetä kuntoutumaan yksin, vaan hänen toimijuuttaan vahvistetaan prosessissa.
- Oikea-aikaisilla ja oikein kohdistetuilla aktivointi- ja tukitoimilla saadaan vahvistettua asiakkaan hyvinvointia. Asiakkaan hyvinvoinnin vahvistuessa vahvistuvat myös hänen resurssinsa siirtyä kohti työelämää

Varsinais-Suomen hyvinvointialue • Egentliga Finlands välfärdsområde

varha

Kuva 9 Sosiaalihuollon keinot elämänhallinnan ja työ- ja toimintakyvyn tukemisessä.

9 POHDINTA

9.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Laadukas tutkimus on tehty sitoutumalla tutkimuksen eettisyyteen. Tutkimuksen eettinen kestävyys ei tarkoita vain tutkimuksen eettisiä valintoja, vaan myös tutkimuksen laatua. Se pitää sisällään tutkijan tekemiä valintoja koskien tutkimusaiheen valintaa, tutkimusasetelmaa, raportointia jne. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 149–150 & 153.)

Tutkijan tulee huomioida tutkimuksensa ja oman toimintansa tutkijana eettisyys koko tutkimuksen ajan. Tutkimusetiikka pohjautuu yhteisten normien ja säädösten sekä lakien noudattamiseen. Tutkijan tulee tuntea tutkimuseettiset säädökset ja ymmärtää, miten niitä sovelletaan käytännössä, jotta hän voi hyödyntää omaa eettistä harkintaansa. Toimintatutkimuksen peruseriaatteet ovat ristiriidassa useiden perinteisten tutkimuseettisten vaatimusten kanssa, siksi sen kohdalla on tärkeää huomioida, että eettisyys pohjautuu jatkuvalla harkinnalle ja ymmärrykselle toiminnan eettisyydestä. (Kaukko & Kiilakoski 2023, 137–139 & 149.)

Itse tutkijana pohdin tutkimukseni eettisyyttä aluksi oman asemani kautta. Olin työskennellyt yhteiskehittämistehtävissä verkoston kanssa jo useasti aikaisemmin viimeisen vuoden aikana. Mutta olin myös muutamia kertoja toiminut

verkostolle kouluttajan tehtävissä, osittain myös tutkimukseni kanssa päällekkäin. Vaarana oli, että tutkimukseen osallistuvat eivät pitäneet minua tasaverlaisena toimijana ryhmässä. Korostin puheessani heidän asemaansa tutkimusmateriaalin tuottajina sekä heidän tuottamansa materiaalin merkitystä. Pyrin asemoimaan itseni verkoston tuottaman materiaalin puhtaaksikirjoittajaksi.

Olen noudattanut tutkimuseettisiä normeja ja säädöksiä sekä tutkimusta säätelevää lainsäädäntöä. Lisäksi olen tutkimuksessani huomionnut niin Varsinais-Suomen hyvinvointialueen kuin oppilaitoksen tutkimuksen tekoa koskevat ohjeistukset. Olen pyrkinyt tutkimuksen kohdalla avoimuuteen ja rehellisyyteen sekä kertonut, että osallistujien näkemyksiä hyödynnetään anonymisti. Tutkimuksen päätteeksi olen tuhonnut kaiken tutkimusaineiston.

Laadullisessa tutkimuksessa arvioidaan tutkimusaineiston keräämisen, analysoinnin ja tutkimusraportin luotettavuutta. Arviointimenetelminä ovat sen totuusarvo, sovellettavuus, pysyvyys ja neutraalisuus. Tutkimuksen luotettavuutta lisäävät sen läpinäkyvyys ja johdonmukaisuus. Toimintatutkimuksen luotettavuuden arviointi kohdistuu niin ikään dokumentointiin. Luotettavuutta arvioidessa arvioidaan osallistujien mahdollisuutta olla mukana prosessissa, kehittämismenetelmien valintaa sekä lopputulosta. (Hyväri & Vuokila-Oikkonen 2020.)

Tutkimukseen osallistujien määrä jäi alhaiseksi, mutta laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineiston määrä ei ole tutkimusta määrittävä tekijä. Tavoitteena ei ole tilastollisten yhteyksien etsiminen, vaan ilmiön ymmärtäminen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Tutkimuksen luotettavuuden varmistamiseksi pidin koko tutkimuksen ajan tutkimuspäiväkirjaa. Tutkijan on välttämätöntä pitää tutkimuspäiväkirjaa, jotta tutkija saa talteen aitoja tuntemuksiaan. Tutkimuspäiväkirjaan merkataan tutkimuksen vaiheet ja havainnot ja sitä hyödynnetään myös tutkijan omassa reflektoinnissa. (Suojanen 2004.) Käytin tutkimuspäiväkirjaa myös omien ajatusteni selkiyttämiseen ja tilannekuvan hahmottamiseen.

Työpajatyöskentely tuki tutkimusta. Samalla se antoi vahvistuksen työn lähtökohdalle - kuntouttava työtoiminta on erkaantunut sosiaalityöstä, niin järjestämisen kuin työntekijöiden työtteen puolesta. Työpajatyöskentelyistä nousseet huomioni siitä, että sosiaalityön yhdistäminen kuntouttavaan työtoimintaan koetaan haastavaksi, antavat aiheita ammatti-identiteetin ja sosiaalityön tehtävän selkiyttämiseen palvelussa.

Kuntouttavan työtoiminnan verkoston reflektoinnin kannalta alustavan mallinnuksen kommentointi olisi ollut parempi tehdä myös työpajatyöskentelynä, jolloin olisin tutkijan ominaisuudessa voinut tukea osallistujien reflektointia keskustelun kautta. Nyt heidän reflektointinsa jäi nähtäväksi vain heidän tuottamansa materiaalin kautta.

9.2 Jatkotutkimustarpeet

Sosiaalihuollon roolin mallinnuksella aloitetaan työ, jonka lopputulemana tavoitellaan kuntouttavan työtoiminnan asemoitumista aidosti laadukkaaksi sosiaalihuollon työllistymistä edistäväksi palveluksi. Jatkotutkimusta tarvitaan siitä, miten kuntouttava työtoiminta löytää paikkansa sosiaalipalveluna sekä miten sosiaalityön keinoin onnistutaan tukemaan asiakkaiden työllistymisedellytyksiä, työ- ja toimintakykyä sekä elämänhallintaa. Olisi tärkeää saada jatkotutkimus asiakkaiden kokemuksista, siitä kuinka kuntouttava työtoiminta koetaan sosiaalipalveluna. Lisäksi myös palvelun vaikuttavuudesta tarvitaan jatkotutkimuksia.

LÄHTEET

Anglé, S. 2020. Motivoiva haastattelu ja ratkaisukeskeinen työskentelytapa. *Duodecim Käypä hoito*. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.kaypa-hoito.fi/nix02726> [viitattu 7.8.2023].

Elonen, N., Niemelä, J. & Saloniemi, A. 2017. Arviointi ja pitkäaikaistyöttömien monenlainen toimijuus. Teoksessa *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön aikakauslehti* 4, 280–296. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://journal.fi/janus/article/view/60756/27928>. [viitattu 14.8.2023].

Garcia-Lorenzo, L., Sell-Trujillo, L & Donnelly, P. 2022. Responding to stigmatization: How to resist and overcome the stigma of unemployment. *Organization Studies* 43/10, 1629–1650. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://doi.org/10.1177/01708406211053217>. [viitattu 10.9.2023].

Hautala, S., Lähteinen, S., Granfelt, R. & Juhila, K. 2017. Uudistunut kuntouttavan sosiaalityön erikoistumiskoulutus. Teoksessa *Kuntoutus*, 40, 3–4. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://journal.fi/kuntoutus/article/view/111390>. [viitattu 25.9.2023].

HE 13/2020 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain muuttamisesta.

Healy, K. 2005. *Social work in the context: Creating frameworks for practice*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Heikkinen, H., Kaukkio, M. & Salo, P. 2023. Mitä toimintatutkimus on ja miten sitä tehdään. Teoksessa Heikkinen, H. & Kaukko, M. (toim.) *Toimintatutkimus käytännön opas*, 17–38. Tampere. Vastapaino.

Helminen, J. 2022. *Sosiaaliohjauksen tekijät ja tehtävät*. Diakonia-ammattikorkeakoulu Helsinki. 2022. Diakin Työelämä. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-400-8> [viitattu 10.9.2023].

Hietala, O. 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen yhteiskehittämisessä osallisuus avautuu kaikille. Teoksessa Kostilainen, H. & Nieminen, A. (toim.). *Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia*. s. 118-138. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja DIAK TYÖELÄMÄ 13. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-307-0>. Viitattu [10.8.2023].

Hirvonen, H. 2014. Suomalaisen psykiatriatieteiden juuria etsimässä. Psykiatria tieteenä ja käytäntönä 1800-luvulta vuoteen 1930. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, Historia- ja maantieteiden laitos. Saatavissa: <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/13191>. [Viitattu 16.8.2023].

Honkakoski, A. 2005. Sosiaaliohjauksen käsite – jäännös vai mahdollisuus sosionomin (AMK) koulutuksen jäsentäjänä? Artikkeliteoksessa *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*. s. 211- 217. Saatavissa: <https://journal.fi/janus/article/view/50309/15180>. [Viitattu 7.7.2023].

Hyvä johtaminen on tietoinen valinta. s.a. Työterveyslaitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.ttl.fi/teemat/tyohyvinvointi-ja-tyokyky/hyva-johtaminen-on-tietoinen-valinta>. [viitattu 9.10.2023].

Jamk. 2022. Opinnäytetyön ohjaajan käsikirja. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://oppimateriaalit.jamk.fi/yamk-kasikirja/tyoelaman-tutkiva-kehittamistointiminta/>. [viitattu 10.7.2023].

Järvikoski, A. 2013. Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:43. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70263/URN_ISBN_978-952-00-3457-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y. [viitattu 10.7.2023].

Kallio, A. 2020. Kuntien työllistämispalvelut – Elinvoiman vahvistamista vai sosiaalipalvelua. Kunnallisalan kehittämissäätiön julkaisu 32 / 2020. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2020/06/kuntien-tyollistamispalvelut.pdf>. [viitattu 9.7.2023].

Karjalainen, J. & Karjalainen, V. 2010. Kuntouttava työtoiminta – aktiivista sosiaalipolitiikkaa vai työllisyyspolitiikkaa? Terveys- ja hyvinvointilaitoksen raportti 38/2010. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/handle/10024/80039>. [viitattu 9.7.2023].

Karjalainen, V. 2011. Työttömien ammatillisen kuntoutuksen kysymys. Teoksessa *Kuntoutus muutoksessa*. Järvikoski, A., Lindh, J. & Suikkanen, A. (toim.) s. 89–101. Lapin yliopistokustannus. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63644/Kuntoutus_muutoksessa_pdfA.pdf?sequence=1&isAllowed=y. [viitattu 9.7.2023].

Keskitalo, E. & Vuokila-Oikkonen, P. 2018. Voimavaralähtöisyys sosiaalisen kuntoutuksen viitekehystenä. Teoksessa: Kostilainen, H. & Nieminen, A. (toim.) *Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia*. Diakonia-Ammattikorkeakoulun julkaisuja DIAK Työelämä 13. S. 84-96. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141721/Diak_Ty-oelama_13_verkko.pdf?sequence#page=85. [viitattu 2.10.2023].

Kinnunen, S. 2018. Osaksi yhteisöjä yhdessä kehittämällä – aikuissosiaalityön uusi suunta. Teoksessa *Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia*. Kostilainen, H. & Nieminen, A. (toim.) s. 177–199. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja DIAK TYÖELÄMÄ 13. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141721/Diak_Ty-oelama_13_verkko.pdf?sequence=4&isAllowed=y. [viitattu 10.8.2023].

Koirikivi, P & Benjamin, S. 2020. Mitä resilienssi on. WWW-sivu. Helsingin yliopisto. Saatavissa: <https://www.helsinki.fi/fi/tutkimusryhmat/radikaaliksi-kasvamaassa/ajankohtaista/mita-resilienssi-on>. [viitattu 10.10.2023].

Kokko, R-L. & Saikku, P. 2013. Kuntoutus Paltamon työllisyyskokeilussa. Teoksessa *Työllisyys, terveys ja hyvinvointi – Paltamon työllistämismallin vaikutusten arviointitutkimus 2009–2013* Hankkeen loppuraportti. Kokko, R-L., nenonen, T., Martelin, T. & Koskinen, S. (toim.) *Terveys ja hyvinvoinnin laitos*.

2013/18. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-980-0>. [viitattu 10.9.2023].

Koskisuus, J. 2004. Eri teitä perille – Mitä mielenterveyskuntoutus on? Helsinki. Edita.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta. 2.3.2001/189.

Liukko, E. 2006. Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa. Soccan ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja 9/200. Helsinki.

Liukko, E. & Nykänen, E. 2019. Sosiaalityön tulevaisuus – sosiaalityö julkisena hallintotehtävänä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:47. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161660/Rap_47_2019_Sosiaalityon%20tulevaisuus.pdf. [viitattu 2.10.2023].

Luhtasela, U. 2009. Osallisuuden rakentuminen kuntouttavassa työtoiminnassa. Sosiaalityön erikoistumiskoulutuksen lisensiaatintutkimus. Helsingin yliopisto. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=e7fa5820-ad67-4a88-9e11-1ee31427325c>. [viitattu 9.7.2023].

Martikainen, L. 2009. Kaaosta vai hallintaa – Nuoren aikuisen elämän haasteet. UNIpress Kuopio.

Miller, W. & Rollnick, S. 2013. Motivational interviewing helping people change 3rd edition. New York. The Guildford Press.

Mälkki, K. & Mansikka-Aho, A. 2020. Kasvatustieteen taskutuutori – raketti ajattelun avaruuteen. Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta. PDF-dokumentti. Saatavissa: [978-952-03-1438-5.pdf \(34.11Mt\)](#). [viitattu 18.10.2023].

Niemi, R., Kiilakoski, T. & Kaukko, M. 2023. Suunnittelu ja toteuttaminen. Teoksessa Heikkinen, H. & Kaukko, M. (toim.) *Toimintatutkimus käytännön opas*, 111–136. Tampere. Vastapaino.

Oivo, T. & Kerätär, R. 2018. Osatyökykyisten reitit työllisyyteen - etuudet, palvelut, tukitoimet. Selvityshenkilöiden Raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 43/2018. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3997-4>. [viitattu 10.9.2023].

Onnismaa, J. 2021. Ohjaus- ja neuvontyö: Aikaa, huomiota ja kunnioitusta. Kolmas, uudistettu laitos. Helsinki: Gaudeamus.

Parviainen, T. 2018. Motivoiva haastattelu terveydenedistämisen työmenetelmänä. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. Saatavissa: https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/19384/urn_nbn_fi_uef-20180371.pdf. [viitattu 7.8.2023].

Payne, M. 2020. How to use social work theory in practice: an essential guide. Bristol. Policy Press.

Punna, M., Malinen, K., Sevón, E. & Sihvonen, S. 2017. Kannattaako asiakkaan toimijuuden ja itseohjautuvuuden vahvistaminen. Artikkeliteoksessa *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 2017:54, 155–158. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://doi.org/10.23990/sa.63656>. [viitattu 2.9.2023].

Raivio, H. & Karjalainen, J. 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat!. Teoksessa Era, T. (toim.) *Osallisuus oikeutta vai pakkoa?* Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja –sarja. Jyväskylä 2013. 12–34. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-830-280-6> [viitattu 14.8.2023].

Riipinen, T., Järvinen, A. & Valtakari, M. 2014. Arvio työmarkkinatuen rahoitusuudistuksen vaikutuksista. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja Yrittäjyys 28/2014. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Arvio+ty%C3%B6markkinatuen+rahoitusuudistuksen+vaikutuksista+01092014.pdf>. [viitattu 6.4.2023].

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus>. [viitattu 19.10.2023].

Silvennoinen, P. 2011. Ikääntyvien pitkäaikaistyöttömien toimijuus koulutuksen kentällä. Artikkeliteoksessa Eteläpelto, A., Heiskanen, T. & Collin, K. (toim.) *Valta ja toimijuus aikuiskasvatuksessa*. Aikuiskasvatuksen 49. vuosikirja. Kansanvalistusseura ja Aikuiskoulutuksen tutkimusseura. 338–352.

Sosiaalihuoltolaki 30.12. 2014/1301.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2023a. Hyvinvointialueet vastaavat sote-palvelujen ja pelastustoimen järjestämisestä 1.1.2023 lähtien. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://stm.fi/hyvinvointialueet> [viitattu 21.6.2023].

Sosiaali- ja terveysministeriö. s.a. Kuntouttava työtoiminta. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://stm.fi/kuntouttava-tyotoiminta>. [viitattu 3.12.2023].

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2023b. Sosiaalipalvelut. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://stm.fi/sosiaalipalvelut>. [viitattu 25.8.2023].

Sote-uudistus. 2022. Uudistus lyhyesti. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://soteuudistus.fi/uudistus-lyhyesti->. [viitattu 21.6.2023].

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017b. Kuntoutuksen uudistamiskomitean ehdotukset kuntoutusjärjestelmän uudistamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2017:41. Helsinki. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160273/RAP2017_41.pdf?sequence=2&isAllowed=y. [viitattu 16.8.2023].

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019. Tiekartta 2030. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:41. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161612/R41_19_Tiekartta_2030.pdf?sequence=1&isAllowed=y. [viitattu 25.9.2023].

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017a. Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf. [viitattu 9.10.2023].

Terveyskylä. 2022. Kuntoutus ja kuntoutuminen. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.terveyskyla.fi/kuntoutumistalo/tietoa/kuntoutumisen-abc/mit%C3%A4-on-kuntoutuminen/kuntoutus-ja-kuntoutuminen>. [viitattu 16.8.2023].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos2022. Mitä toimintakyky on. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on>. [viitattu 9.7.2023].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Asiakslähtöisyys. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosku/sosiaalisen-kuntoutuksen-opas/palvelun-sisallot/yksilotyoskentely/asiakaslahtoisuus>. [viitattu 10.8.2023].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023. Motivoiva toimintatapa ja motivoiva haastattelu. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/ehkaiseva-paihde-tyo/puheeksiotto-ja-mini-interventio/motivoiva-toimintatapa-ja-motivoiva-haastattelu>. [viitattu 22.8.2023].

Tolonen, R. 2022. Perustoimeentulotuen siirto kunnista Kelaan näyttää vahvistaneen kuntien sosiaalityötä. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://sosiaalivakuutus.fi/perustoimeentulotuen-siirto-kunnista-kelaan-nayttaa-vahvistaneen-kuntien-sosiaalityota/> [viitattu 6.4.2023].

Tulevaisuuden Sosiaali- ja terveyskeskushanke. 2022. Kuntakartoitus. Raportti.

Tuomaala, M. 2020. Aktiivisilta työvoimapolitiisilta palveluilta sijoittuminen vuonna 2018. TEM-analyyseja 101/2020. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162379/Aktiivisilta%20ty%C3%B6voimapolitiisilta%20palveluilta%20sijoittuminen%20vuonna%202018_.pdf?sequence=4&isAllowed=y. [viitattu 9.7.2023].

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu Laitos. Tammi:

Tuusa, M. 2000. Sosiaalityö työllistämisen tukena. Suomen kuntaliitto. Helsinki. 2000.

Tuusa, M. 2005. Sosiaalityö ja työllistäminen. Kuntouttavan sosiaalityön ammattikäytännöt kuntien aktivointi- ja työllistämispalveluissa. Opinnäyte. Ylempi korkeakoulututkinto. Tampereen yliopisto. Sosiaalityö - Social Work Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/76403>. [viitattu 13.7.2023].

Työhyvinvointi ja työkyky. s.a. Työterveyslaitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://tyoelamatieto.fi/fi/themes/occupational_wellbeing_and_work_ability. [viitattu 9.8.2023].

Työttömyysturvalaki. 30.12.2002 /1290.

Varsinais-Suomen hyvinvointialue. 2022. Strategia ja arvot. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.varha.fi/fi/tietoa-varhasta/strategia-ja-arvot>. [viitattu 21.6.2023].

Vogt, I, 2016. Voimavarakeskeinen lähestymistapa sosiaaliohjauksessa. Artikkeliteoksessa: Helminen, J. (toim.) Sosiaaliohjaus – lähtökohtia ja käytäntöjä. Edita: Helsinki. S.28–43.